

LUNDS
UNIVERSITET

Anonyma vittnen

- En analytisk studie gällande en poliskommissarie och en försvarsadvokats rättsmedvetande

Av

Atila Flórez Toscano & Alexandra Keseric

LUNDS UNIVERSITET
Rättssociologiska institutionen

Kandidatuppsats (RÅSK02)
Vårterminen 2020

Handledare: Peter Bergwall

Examinator: Johan Rosquist

Abstract

To protect the rights of the individual or to ensure legal certainty where witnesses should not be affected by reprisals is the question raised in the debate for anonymous witnesses. Therefore, is this essay based on understanding how a police commissioner and a defense lawyer's legal consciousness can be understood based on the topic of anonymous witnesses. The main problem within the debate is that legal certainty and the rights of the suspect before the court will need to be reduced if a legislative process of anonymous witnesses occurs. At the same time, development around the culture of silence and organized crime is considered to create uncertainty in the society. The problem then arises in a gap between current law and social practice.

The method that has been used is semi-structured interviews of a police commissioner and a defense lawyer. In order to analyse the interviews that were conducted, it was done on the basis of the theoretical concept of legal consciousness which describes how the actors' perspectives on the law are designed. The relevance for sociology of law thus becomes, on the basis of the theoretical starting point, to be able to understand the legal consciousness of the police commissioner and defense lawyer. The result of this paper presents the legal consciousness of the two different actors as opposed to the introduction of anonymous witnesses. The conclusion is that a clear stance on anonymous witnesses is needed to be able to discourage organized crime in the most effective way.

Nyckelord: Rättsmedvetande, aktörer, anonyma vittnen, rättssäkerhet, rättstrygghet

Förord

Som avslutning på vårt treåriga kandidatprogram i kriminologi med inriktning på rättssociologi presenteras här vårt examensarbete. Efter intressanta kurser och diskussioner som vi har deltagit i kom beslutade vi att skriva om ett ämne som vi båda ville få mer kunskap om och kunna förmedla.

Vi vill därför passa på att tacka personer som har varit stödjande under vår studiegång i Lund och för vårt uppsatsskrivande. Tack till vår handledare som funnits till hjälp och våra nära och kära som stöttat oss genom många upp - och nedgångar. Utan våra intervjupersoner hade det här examensarbetet inte kunnat genomföras, vi är ytterst tacksamma.

Atila Flórez Toscano & Alexandra Keseric

Juni, 2020

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställning.....	1
1.2 Avgränsning.....	2
1.3 Disposition.....	3
2. Bakgrund	4
2.1 Gällande rätt.....	4
2.1.1 <i>Den svenska lagstiftning</i>	4
2.1.2 <i>Europeiska Konventionen angående skydd för mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna</i>	5
2.1.3 <i>Rättspraxis från Europadomstolen</i>	7
2.2 Begreppsapparat.....	9
2.2.1 <i>Tystandskultur</i>	9
2.2.2 <i>Anonyma vittnen</i>	10
2.2.3 <i>Rättssäkerhet</i>	10
2.2.4 <i>Rättstrygghet</i>	11
3. Tidigare forskning	11
3.1 Sammanfattning.....	16
4. Teoretiskt ramverk	16
4.1 Rättsmedvetande.....	16
4.1.1 <i>Framför lagen</i>	18
4.1.2 <i>Med lagen</i>	18
4.1.3 <i>Mot lagen</i>	19
4.2 Det teoretiska ramverkets relevans.....	19
5. Metodologisk utgångspunkt	20
5.1 Etiska prövningar.....	23
6. Resultatredovisning	23

6.1 Aktörernas ställningstagande till gällande rätt.....	24
7. Analys.....	30
7.1 Aktörernas rättsmedvetande med grund i rättstrygghet kontra rättssäkerhet... 30	
8. Diskussion	38
8.1 Framtida forskning.....	40
9. Slutsats	42
Referenser	44
Bilagor	48

1. Inledning

Den 22 januari 2017 blev en 25-årig kille som kan kopplas till områdets undre värld, mördad i ett garage vid sin lägenhet i Stockholmsförorten Hallonbergen. 25-åringen lyckades fly men på väg till Karolinska sjukhuset körde gärningsmännen ikapp honom och avfyra två skott mot huvudet. Därefter startades en mordutredning där det kom fram att en 39-årig man hade sett händelsen då den skjutne försökte fly. 39-åringen som hade vittnat skottlossningen kände igen killarna och hade kontakt med en poliskommissarie för att peka ut vilka gärningsmännen var. Sex veckor efter mordet på 25-åringen såg vittnet att någon hade brutit sig in i hans lägenhet. Där fann 39-åringen sin fru ihjäl huggen och gärningsmännen runt omkring henne. Vid synen blev vittnet rädd och sprang därifrån medan polisen larmades. I samtalet uppgav vittnet ett av gärningsmännens namn, men de hann ikapp 39-åringen och mördade även honom. Mannen och hans fru hade mördats för att tystas från att vittna för det första mordet på 25-åringen. Enligt åklagaren hade gärningspersonerna planerat att mörda 39-åringen dagen innan. De tänkte tortera vittnet och förhöra honom om vad han hade lämnat för uppgifter till polisen angående mordet på 25-åringen. Av nio åtalade dömdes sex av gärningspersonerna för bland annat mord, medhjälp till mord, grovt vållande till annans död, grovt vapenbrott och grovt övergrepp i rättssak. Tre av dem frikändes. (Solna TR mål B 1006/17).

1.1 Syfte och frågeställning

Under senare år har flera grova brott blivit ouppklarade och en ökad tystnadskultur har brett ut, vilket har tillfört en ökad rädsla för repressalier. Det har resulterat i att en debatt kring införande om anonyma vittnen intensifierats. I frågan om anonyma vittnen har debatten polariserats där en del aktörer vill se till vittnets rättstrygghet så att den organiserade brottsligheten kan bekämpas, medan andra aktörer anser att vi måste vädja till den enskildes rättssäkerhet att kunna medverka i en rättvis rättegång. Genom att kunna framställa olika perspektiv, speciellt positiva respektive negativa aspekter med användningen av anonyma vittnen, utgör det olika möjligheter till att förstå vilket rättsmedvetande de deltagande aktörerna har. Syftet med denna uppsats är därmed att utforska vilket rättsmedvetande aktörer har angående ett specifikt ämnesområde. Därav

ska kvalitativa intervjuer med en kriminalkommissarie och en försvarsadvokat utföras. För att exemplifiera deras rättsmedvetande kommer det att analyseras utifrån hur de ställer sig till frågan om att införa anonyma vittnen i svenska domstolar.

Frågeställningen för denna uppsats blir därmed följande;

- Hur kan ställningstaganden om införandet av anonyma vittnen i Sverige förstås utifrån en poliskommissarie och en försvarsadvokats rättsmedvetande?

I syfte att uppsatsens utgångspunkt bygger på att begripliggöra hur två olika aktörers ställningstagande kan framställas utifrån ämnesområdet anonyma vittnen blir det rättssociologiskt relevant att utreda detta. Med hjälp av ett rättssociologiskt perspektiv, kan det tydliggöras hur rättsmedvetande kan tillämpas på dessa två aktörer. Inom teori för rättsmedvetande har det framställts tre olika perspektiv för legalitet. Dessa perspektiv redogör för hur människors ställningstagande kan begripliggöras beroende på vilken uppfattning som en individ erfarar angående rätt och legalitet. Perspektiven som åsyftas betecknas som "framför lagen", "med lagen" och "mot lagen". Utifrån perspektiven kommer aktörernas resonering om anonyma vittnen att analyseras för att påvisa deras rättsmedvetande. Vidare kommer dessa perspektiv beskrivas djupare inom avsnittet för teoretiskt ramverk.

1.2 Avgränsning

Rättsmedvetande är en utgångspunkt som kan studeras utifrån olika konstellationer. Intervjudeltagarna för denna uppsats kommer därmed undersökas angående hur dess rättsmedvetande kan tolkas utifrån dess antaganden kring förslaget om att införa anonyma vittnen. Avgränsningen sker därmed enbart för brottmål och inga tvistemål. Anledningen till varför tvistemål inte tas i beaktning är eftersom det inte anses applicerbart utifrån den insamlade empirin. Att endast brottmål används som ansats är eftersom poliskommissariens yrkesområde omfattar grov brottslighet och försvarsadvokaten är verksam inom brottmål. Följaktligen används narrativet om hur anonyma vittnen skulle fungera i Sverige och hur det brukas i andra länder enbart som

en deskriptiv komponent. Anledningen är att tillämpbarheten av anonyma vittnen ska tydligt kunna beskrivas.

För att de deltagande aktörernas rättsmedvetande ska kunna tolkas, används debatten om anonyma vittnen i Sverige och brukandet av anonyma vittnen i andra länder respektive i Europadomstolen som exempel. Genom att framställa dessa olika exempel är det möjligt att kunna tolka vilket typ av rättsmedvetande de två olika aktörerna har. Inom kriminalpolitiken har ytterligare åtgärder diskuterats för att bekämpa den rådande organiserad brottsligheten i Sverige. Åtgärder som diskuterats är främst kronvittnen och plea barganing (uppgörelse). Med anledning till att anonyma vittnen i sig är ett brett och omfattat problemområde kommer inte dessa ytterligare faktorer att studeras eller brukas inom uppsatsen.

1.3 Disposition

Här under första avsnittet inleder uppsatsen med att presentera uppsatsens problemformulering och syfte, frågeställningen som kommer besvaras, hur uppsatsen kommer avgränsas för att hålla sig till syftet samt dispositionen för uppsatsen. Andra avsnittet beskriver gällande rätt där den svenska lagstiftningen kring principer och vittnesplikt, samt EKMR:s implementering och beskrivning om hur en rättvis rättegång ska vara. Häri beskrivs även hur Norge, Nederländerna och Storbritannien har implementerat anonymiteten samt praxis av hur Europadomstolen har tillåtit användningen. En begreppsapparat presenterar begrepp som tystnadskultur, rättssäkerhet och rättstrygghet. Därefter i tredje avsnittet presenteras den tidigare forskningen som gjorts om anonyma vittnen, samt intervju- och observationsstudier om aktörer i rättsväsendet. I fjärde avsnittet redogörs det teoretiska ramverket för rättsmedvetande och dess relevans, men även de tre olika perspektiven för legalitet; "framför lagen", "med lagen" och "mot lagen". Den metodologiska utgångspunkten presenteras i femte avsnittet, där uppsatsen utgår från semistrukturerade intervjuer. I sjätte avsnittet presenteras empiriinsamlingen som uppdelats utifrån aktörernas ställningstagande till gällande rätt, kriminalpolitik och den implementerade anonymiteten. Efterföljande i sjunde avsnittet analyseras resultatet utifrån rättsmedvetande och de tre perspektiven. Det åttonde avsnittet summerar huvudresultaten och framställer studiens styrkor respektive svagheter, samt att den ger

rekommendationer på framtida forskning. Slutligen redovisar det nionde avsnittet en summering av studien där även slutsatserna framförs.

2. Bakgrund

2.1 Gällande rätt

2.1.1 Den svenska lagstiftning

I Sverige råder absolut vittnesplikt framför domstolen. Det innebär att domstolen utför inga prövningar angående om ett vittne ska få avstå från att besvara en känslig fråga eller om vittnet får avstå att befinna sig i rätten på grund av en obehagskänsla. (Ekelöf m.fl. 2010 & 36 Kap. 1 § RB). Vittnesplikt behöver därmed inte enbart föreställas som en skyldighet för samhällsmedborgaren utan är också en rättighet domstolar har att på begäran kunna tillkalla ett vittne. (Ekelöf m.fl. 2010). Rätten behöver även från bevisningen som framställs avgöra om vad som är sant eller falskt. Bevisningen bör vara tillräckligt stark för att åtal ska bifallas, alltså värderas bevisets styrka för att se om det når upp till beviskravet. I brottmål är det åklagaren som har bevisbördan och om åklagaren misslyckas med att redovisa tillräckliga bevis blir målet förlorat. (Ekelöf m.fl. 2010). För utformandet av rättssystemet finns det ett antal grundläggande principer vilka beskriver hur regleringen omkring vittnen och en möjlig anonymitet kan råda. En av dessa är kontradiktionsprincipen som framhäver att om det är två parter som står emot varandra bör de få ta del av den andres yrkande, bevisning och argumentation, samt att de ska få bemöta vad den andre parten lagt fram. Kontradiktionsprincipen nämns i flera av Rättegångsbalkens regler, den är inte lagfäst men ingår i rätten till en rättvis rättegång enligt Europakonventionen artikel 6:1. Att ett domslut bara får grundas i bevisning som redovisas i huvudförhandlingen innebär att parterna kan ta del av och bemöta allt material. Ett exempel på bemötande är möjligheten att motförhöra vittnen och att själv kunna tillkalla vittnen. (Ekelöf m.fl. 2010). I det 23 kap. 18§ framgår det också att den misstänkte och dennes försvarare har rätt att ta del av materialet som finns i förundersökningen där bland annat ett vittnes uppgifter framställs. (Ekelöf m.fl. 2010).

Den processuella regleringen kring vittnen beskrivs i RB 36 kap. *Om vittne*. Den inledande paragrafen beskriver vem som ses som ett vittne för rättsstaten och vilka som inte får vittna. Enligt 36 kap. 3§ är varken parter eller anhöriga till parterna skyldiga att lämna ifrån sig ett vittnesmål då de troligtvis hade lämnat felaktiga uppgifter. (Ekelöf m.fl. 2010). Den svenska lagstiftningen har inget stöd för att låta vittnen som riskerar att utsättas för repressalier att avstå från att vittna med undantag för poliser när de har en kvalificerad skyddsidentitet. Om ett vittne väljer att inte närvara vid en kallelse gör domstolen en proportionalitetsprövning för att se hur betydande vittnet är och därmed avgöra konsekvensen. (Ekelöf m.fl. 2010). I Rättegångsbalken beskrivs det även att innan ett vittne ska avlägga sin utsaga ska rätten först höra vittnet om dennes fullständiga namn, och om det skulle behövas, ålder, yrke och hemvist. Rätten ska även försöka klargöra om ett vittne har någon relation till den andre parten, som skulle kunna vara av vikt i samband med bedömandet av vittnets trovärdighet. (RB 36:10). Liksom det tidigare nämnts kan inte vittnet undvika att vittna även om det finns risk för repressalier, utan åhörarna eller parten får lämna rättssalen. Parten får dock följa förhöret via medhörning och vid avslutat förhör ska parten få chansen att ställa frågor till vittnet och på så vis kan kontradiktionsprincipen bibehålls. (Ekelöf m.fl. 2010). I Rättegångsbalken förklaras förhörsmetodiken *korsförhör* som anses vara det bästa möjliga sätt ett vittnes trovärdighet ska kunna kontrolleras. Vid huvudförhandlingarna i rätten hålls ett huvudförhör, vilket leds av den part som åberopat vittnet. När båda parterna fått möjlighet att höra vittnet, får därefter rätten och även parterna ställa ytterligare frågor. Författaren Per Olof Ekelöf sammanfattar tydligt i boken *Rättegång, fjärde häftet* (2010) ett vittnes skyldigheter i fyra delar: att infinna sig vid huvudförhandling, avlägga ed, avge vittnesmål och att tala sanning. Enligt 36 kap. 21§ blir påföljden vite och häkte ifall vittnet inte avlägger ed eller vittnesmål samt att betala rättegångskostnader kan bli en påföljd. (Ekelöf m.fl. 2010 & RB 36:21).

2.1.2 Europeiska Konventionen angående skydd för mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna

I Europakonventionen, artikel 6:1 beskrivs det hur processen för brottmål ska grundas på principen om att en individ som är oskyldig inte ska dömas för brottet. Denna princip benämns rätten till rättvis rättegång, vars mest utmärkande ståndpunkt är att parterna

ska vara likställda så att proceduren inte ska gynna den ena parten på bekostnad av den andra. Utformningen för parternas jämställdhet kallas "equality of arms" och rör både tvistemål respektive brottmål. Kraven som uppställs för likställdhet inom brottmål är framstående, eftersom här behöver inte den tilltalade och åklagaren ha samma processuella rättigheter utan istället krävs det enbart att den tilltalade ej får ha sämre möjligheter än åklagaren att utföra sin talan inför domstolen. (Danelius, 2012). Utöver dessa rättigheter ska den tilltalade också ha förutsättningar att ifrågasätta den muntliga bevisningen som åberopas av åklagaren. Detta beskrivs i artikel 6:5 "rätt att förhöra vittnen och andra", där bådadera parterna ska ha rätt till att ställa frågor till både vittnen och andra personer som hörs muntligt vid rätten. Det är den nationella domstolen som beslutar för båda parterna om den åberopade bevisningen är adekvat, dock kan Europadomstolen fortfarande kontrollera om de nationella domstolarna fört ställningstagande i enlighet med principerna för en rättvis rättegång. I artikel 6:6 beskrivs det att i situationer där uppgifter som åberopats har lämnats från så kallade anonyma vittnen blir det särskilt betänkligt om artikel 6:1 har bestridits, det vill säga rätten till rättvis rättegång. (Danelius, 2012).

Med grund till hur framställningen av vittnen beskrivs inom Europakonventionen, har medlemsstater inom Europeiska unionen tolkat artikel 6 på intresseväckande vis. Nederländerna är en av de staterna som är mest framträdande. I Nederländerna har det utvecklats ett system där en undersökningsdomare ska på eget incitament eller genom en ansökan besluta om ett vittnes identitet ska hemlighållas ifall ett pågående hot kan finnas. När en hotbild har kunnat fastställas ska vittnet på det vis som utgör att denne identitet inte ska röjas, kunna höras. Därutöver har undersökningsdomaren i uppgift att utreda vittnets tillförlitlighet. Vidare ska vittnesutsagan från förhöret informeras till åklagaren och försvaret, där bådadera parterna får tillfälle att framställa frågor till vittnet per telefon eller skrift. Utifrån denna metodik framställs det inom den nederländska straffprocesslagen att anonymiteten kan behållas. (SOU 2004:1 & SOU 1998:40). Storbritannien har däremot tillämpat anonyma vittnen på ett annorlunda vis. Häri beskrivs det inom dess lagstiftning att det är en domstol som ska kräva att specificerade åtgärder ska vidtas när ett vittne anses vara i risk för repressalier. (Swergold, 2009). Ett ytterligare krav som uppställs är att vittnet ska kunna bevisa att

de inte hade ställt upp på att föra en utsaga om det inte vore för vittnesanonymitet. I arbetet för vittnesanonymitet ska fortfarande domare och jury kunna få se vittnet eller höra dennes vanliga röst. Åklagaren har även skyldighet att tillhandahålla domstolen med allt relevant material, inkluderat material som är tveksamt gällande trovärdigheten, tillförlitligheten eller noggrannheten från de bevis som framförts av ett anonymt vittne. (Swergold 2009). Ett tredje land som används som exempel för att införa anonyma vittnen i Sverige, är grannlandet Norge. Liksom i Norge uppges allmän vittnesplikt i 108§, i Straffprocessloven. Däremot har Norge infört möjligheten för åklagare att under brottmålsprocesser använda sig av vittnen som vill vara anonyma. (NOU 1997:15). I Norge är det rätten som beslutar om en eventuell anonymisering, vilket enbart får tillämpas vid grov brottslighet såsom mord, dråp, terrorbrott, våldtäkt eller organiserad brottslighet. (130 a § Straffprocessloven & Fredriksen 2013). Med grund i att ett anonymt vittne medför avsevärda olägenheter för den tilltalades försvar ska därför domare och försvararen upplysas om vittnets identitet. Om försvararen däremot skulle motsätta sig detta ska försvararen inte underrättas om vittnets identitet. (SOU 2004:1).

2.1.3 Rättspraxis från Europadomstolen

Ett uppmärksammat rättsfall är *Doorson mot Nederländerna* där den tilltalade hade åtalats för narkotikahandel. I fallet bestod en viktig del av bevisningen från utlåtanden av två individer som hade genom en samling fotografier föreställande diverse personer identifierat den tilltalade som narkotikahandlare. Vittnena ansågs vara i behov av anonymitet då det fanns risk att utsättas för repressalier vilket domstolen ansåg som befogat och därav tillkännagavs ej vittnenas identitet. (Doorson v. The Netherlands, no. 20524/92, 26th of March 1996). Doorson och försvaret fick möjlighet att vid förhör med vittnena ställa frågor men utan att veta dess identiteter. Europadomstolen beskriver även att det fanns legitima skäl till att vittnena skulle få anonymiseras för att missbrukare har tidigare tystats. Undersökningsdomaren var också närvarande vid förhörstillfällena och kunde på så vis skapa en uppfattning gällande vittnets trovärdighet som efteråt förmedlades vidare till domstolen. Utifrån dessa olika omständigheter beslutade Europadomstolen att tillvägagångssättet inte hade kränkt artikel 6:1 i samfund med 6:3 d. (Danelius 2012 & Doorson v. The Netherlands, no. 20524/92, 26th of March 1996).

Al – Khawaja och Tahery mot Förenade kungariket var ett oerhört uppmärksammat rättsfall i Storbritannien som resulterade i att lagstiftningen fick väsentliga förändringar. Den tilltalade Al – Khawaja arbetade som en konsultläkare när han anklagades för otillbörligt övergrepp mot två kvinnliga patienter medan de skulle varit under hypnos (Al-Khawaja and Tahery v United Kingdom, no. 26766/05 and 22228/06, 20th of January 2009). Under förhandlingsprocessen hade en av målsägande begått självmord, dock hade individen dessförinnan hunnit avge ett utlåtande till polisen. När rättegången fördes så hördes ett antal personer som bland annat inkluderade ytterligare en målsägande och även två vänner till den avlidne målsäganden. Dessutom fick försvaret tillfällen att korsförhöra dessa personer, och därefter poängterade domaren i sin sammanfattning till juryn att det ska tas hänsyn till att målsägande själv inte hade kunnat höras. Europadomstolen konstaterade på så vis att tillvägagångssättet var förenligt med artikel 6:1 i samfund med artikel 6:3 d. (Danelius 2012 & Al-Khawaja and Tahery v United Kingdom, no. 26766/05 and 22228/06, 20th of January 2009). I fallet för den iranske mannen Tahery hade den tilltalade åtalats för grov misshandel i samband med ett slagsmål mellan iranska och kurdiska män. Ett åtal kunde föras eftersom ett vittne hade avgivit vittnesmål för polisen om vem gärningspersonen var, men vågade sedermera inte vittna vid rätten (Danelius 2012). Åtalet hävdade att vittnet var för rädd att delta i rättegången inför en jury och att denne borde kvalificeras för särskilda åtgärder. (Al-Khawaja and Tahery v United Kingdom, no. 26766/05 and 22228/06, 20th of January 2009). Domaren beslutade att åberopa vittnesmålet som bevis och framhöll samtidigt för juryn att vittnet inte kunde korsförhöras vid rättegången (Danelius 2012). Vittnet gav även bevis för rätten bakom en skärm, så bevisen uppgavs inte för juryn. När vittnesmålet framfördes som bevis poängterade Europadomstolen i sin utvärdering att utsagan de facto blev av avgörande betydelse mot den tilltalade, och domarens varning till juryn ansågs heller inte vara tillräcklig för att motverka den bristande rättssäkerhet som medföljer i samband med vittnets frånvaro. Konklusionen från Europadomstolen blev att rättegången inte fullgjorde kraven för artikel 6:1 i förenlighet med artikel 6:3 d. (Danelius 2012 & Al-Khawaja and Tahery v United Kingdom, no. 26766/05 and 22228/06, 20th of January 2009).

2.2 Begreppsapparat

2.2.1. Tystandskultur

Att det i ett samhälle eller områden av samhällen råder tystnadskultur innebär att det där finns skam och skuld, rädsla för repressalier eller ingen tillit till att polisen kan göra något. När personer fått hot eller utsatts för våld efter att ha samarbetat med rättsväsendet kan konsekvenserna bli att personen blir tvingad att lämna sitt liv bakom sig och börja om på nytt. Det måste finnas skyddsåtgärder för personerna, annars leder det till att folket väljer att inte samarbeta med rättsväsendet. Precis efter brottet har vittnen en tendens att prata mer än senare, därför ska förhör hållas tidigt. (Brottsförebyggande rådet, 2019). Med grund i detta fick Brå av regeringen uppdraget att kartlägga tystnadskultur och övergrepp i rättssak, och se över hur det kan motverkas. Rapporten publicerades år 2019 som *Tystnadskulturer: En studie om tystnad mot rättsväsendet*. Tystnadskulturen har uppmärksammats efter att allt färre personer anmäler och lämnar vittnesmål. I rapporten förklaras tystnadskultur som det normsystem som poängterar att folk inte ska samarbeta med rättsväsendet. Personerna kan antingen ha individuella skäl att inte samarbeta eller som Brå beskriver det, att individer ingår i ett kollektiv som förespråkar en tystnadskultur. Sammanfattningsvis uttrycks det att användningen av begreppet kan se olika ut. Ibland är det för all tystnad mot ett rättsväsende, och andra gånger är tystnaden i form av ett normsystem som innebär att man inte ska samarbeta med rättsväsendet. Det är den senare som kopplas till kulturen av att personer socialiseras. (Brottsförebyggande rådet 2019).

Uppkomsten av tystnadskultur har även associerats med utvecklingen av den organiserade brottsligheten. Det är den kriminalitet som utförs av en grupp som gör vinning på det. Att tystnadskultur vanligen förknippas med organiserad brottslighet är eftersom denna brottslighet inte vill påverkas av något externt, därav används brott som hot, våld, trakasserier och korruption. Sådan brottslighet kan antingen göras diskret för att inte störas av rättsväsendet, men i andra fall används symbolism, maktutövande och synlighet. Vittnen vill känna trygghet och inte utsättas för repressalier från den organiserade brottsligheten som vill utföra sin illegala handel och verksamhet utan

påverkan. Vid utpekanden av gärningsmän, framställs anonyma vittnen som en lösning. (Brottsförebyggande rådet 2020).

2.2.2 Anonyma vittnen

Det finns inte en homogen definition av begreppet anonyma vittnen utan det används och har olika betydelser beroende på land. Att anonyma vittnen innebär en dold identitet för vittnet är begreppet allmänt känt, men vilka det ska döljas för eller hur det ska fungera kan gestaltas annorlunda. I en motion till riksdagen 2017/18:3576 skriver Jan Björklund att anonyma vittnen handlar om att vittnenas identitet endast ska vara känt i rätten men inte för den tilltalade eller allmänheten. Detta skulle innebära att vittnets identitet skulle vara känt för polis, åklagare, domare och försvarare under tystnadsplikt. Björklund fortsätter med att förklara att användningen endast bör ske vid fall av grov organiserad brottslighet där vittnet känner en allvarlig hotbild gentemot sig eller någon närstående. Syftet är att vittnets identitet ska hållas okänd för den tilltalade och dess krets, däremot ska möjlighet ges för att korsförhöra vittnet.

2.2.3. Rättssäkerhet

Rättssäkerhet kännetecknas främst av att rättssystemet behandlar folket lika inför lagen och att lagen ska vara förutsägbar för att veta hur den tillämpas. När debatten kring anonyma vittnen var framträdande under 1990-talet diskuterades hur rättssäkerheten skulle kunna bibehållas. Med grund till det framställdes det i regeringens proposition 1993/94:143 *Brottsoffren i blickpunkten – en brottsofferfond och andra åtgärder för att stärka brottsoffrens ställning* att rikspolisstyrelsen rapporterat om ett förslag angående anonymitetsskydd för vittnen. Häri menas det att identiteten ska vara hemlig för den tilltalade men domare, polis, åklagare och försvarare ska dock ha kännedom om individens identitet. Vidare redogjordes det för hur den misstänkte har rätt att ta del av den fullständiga förundersökningen. Regeringen underströk att det inte går att öka skyddet för vittnen utan att strida mot de grundläggande principer som exempelvis att en part ska helt ha insyn i varför domstolen dömer. Enligt propositionen innebär det att om uppgifterna från ett inte har betydelse för åtalet bör inte adress, ålder och arbetsplats uppges. (Justitiedepartementet 1993).

2.2.4. Rättstrygghet

Begreppet rättstrygghet har uppkommit i syfte att skilja på den misstänkte och brottsoffrets rättigheter. Skillnaden för dessa är att ett brottsoffer, vilket också inkluderar vittnen, ska ha rätt till skydd mot repressalier. (Bring & Diesen 2009). För att stärka skydd gentemot brottsoffer utformade Rikspolisstyrelsen en arbetsgrupp kallad KRIPUT-gruppen som presenteras i *SOU 1990:92 Våld och brottsoffer* (1990). Gruppen granskade kriminalpolitiska områden som skydd för vittnen som kan utsättas för repressalier. Idén var inte att den misstänkte skulle ha kännedom av vittnets identitet utan endast domare, åklagare, polis och försvarare skulle informeras. Detta skulle innebära att den tilltalade förlorar sin möjlighet att motförhöra vittnet. KRIPUT-gruppen menade däremot att detta uppvägs med att domstolen säkerställer att vittnet inte har någon relation till den tilltalade. Vidare poängteras det att enbart tanken av att som vittne bli utsatt för repressalier, leder till att dessa individer beslutar att inte vilja delta och återge vittnesmål. Anledningen till varför anonyma vittnen inte ansågs som lämpligt i samband med utformningen av KRIPUT, var eftersom det inte ansågs som ett tillräckligt stort problem för att riskera att väsentligheten för principerna inom rättsväsendet skulle minimeras. Säkerheten för vittnen som löper stor risk att utsättas för repressalier ska istället garanteras via skydd och identitetsbyte. (SOU 1990:92).

3. Tidigare forskning

I samband med att material från tidigare forskningsområden insamlats, har inte enbart ämnesområdet anonyma vittnen tagits i beaktning. Den tidigare forskning som presenteras nedan har framställts genom en form av snöbollsmetod eftersom denna uppsats omfattar ett mindre problemområde. En renodlad systematisk litteraturöversikt har inte kunnat föras då ämnesområdet fortfarande inte är lika utforskat. Därav har forskningsmaterial insamlats utifrån begrepp såsom rättsmedvetande och anonyma vittnen. Utifrån material som erhöles, byggdes sedermera vidare med ytterligare nyckelord och referenser. Förutom nyckelbegreppen rättsmedvetande och anonyma vittnen, brukades senare även tystnadskultur, intervjustudier inom rätten och

objektivitet inom rättsväsendet. Vidare kommer diverse forskare presenteras som är dominanta inom forskningsområdena som har använts som premisser.

Författarna Stina Bergman Blix och Åsa Wettergren, har utvecklat en studie som blivit framträdande kring forskningsområdet gällande emotioner inom det svenska rättsväsendet. I "*Empathy and objectivity in the legal procedure: the case of Swedish prosecutors*" (2016), betonar forskarna att syftet för dess studie utgår från att studera professionell känslohantering i den rättsliga processen genom att utföra en analys på svenska åklagares användning av empati. Den metodologiska utgångspunkten uppenbaras i en etnografisk datainsamling mellan 2012 och 2015, där även observationer och semistrukturerade intervjuer utfördes med sammanlagt 36 stycken åklagare från 3 olika åklagarmyndigheter. Observationerna som utfördes består av omkring 200 stycken rättsfall. Vidare beskriver artikeln hur analysen visar på att empati hjälper åklagare att identifiera diverse förutsättningar för ett brott under en förundersökning, och beslut om respektive hur ett åtal ska föras. Studien kunde slutligen visa på olika faktorer som framställs där det kan antydast att den empatiska processen är inriktad. Därmed påvisar Bergman Blix och Wettergrens studie på problematiken med upphörda känslor och att upprätthålla en positivistisk uppfattning gällande objektivitet i rättssystemet. (Bergman Blix & Wettergren, 2016).

Artikeln "*The emotional interaction of judicial objectivity*" (2019), beskriver hur det svenska rättssystemet har konstruerat objektivitet som ett känslolöst tillstånd. Det är återigen författarna Bergman Blix och Wettergren som utvecklat en studie inom ämnesområdet för emotioner. Studien utgår från kvalitativa intervjuer och observationer i svenska tingsrätter för att sedermera analysera rättssalars interaktioner genom en dramaturgisk lins. Deltagarna för intervjuerna arbetade på en av fyra åklagarmyndigheter som arbetade i samklang med de fyra utvalda tingsrätterna. För intervjuerna blev det totalt 120 stycken som kunde hållas. Syftet med författarnas studie utgår att analytiskt kunna separera objektivitet från opartiskhet och därav visa att domarnas objektiva arbetsförmågor balanserar en empatisk instämning. Genom att åklagare också visar på restriktiva uttryck kan en opartisk presentation upprätthållas.

Bergman Blix och Wettergren poängterar att åklagare är stolta över att bevara en form av objektivitet fastän de i fall kan vara ensidiga och främja skicklighet i att skifta mellan engagemang och frikoppling beroende på ärendets väsentlighet. Därmed kan slutsatsen föras att en samarbetsmässig professionell känslöhantering uppnås av åklagare som anses vara idealt för en objektiv rättvisa. (Bergman Blix & Wettergren, 2019).

Författarna Bergman Blix och Wettergren problematiserar markant inom ämnesområdet för emotioners betydelse inom rättssystem. Ytterligare områden har dock framställts, därav objektivitet som ska upprätthållas inom rättssystem. Katarina Jacobsson är författare för artikeln *"Vi kan inte göra hipp som happ' Åklagares formuleringar av en objektiv ordning"* (2006), där objektivitet skildras som ämnesområde för studien. Utgångspunkten för studien är att undersöka hur åklagare förlitar sig på och aktivt upprätthåller en institutionell diskurs där lag och rättslig praxis beskrivs som något opartiskt och rättvist. Liksom författarna Bergman Blix och Wettergren, utförde Jacobsson intervjuer med svenska åklagare. Följaktligen insamlades två oberoende studier, en gällande kvinnomisshandel och en om mutbrott eftersom en analys då också bedömdes kunna utföras. Jacobsson framställer i avsnittet för analys hur åklagare i konversationer konstruerar "lagen" som en egen struktur. Dessutom anses åklagare beskriva det rättssystemet som autonomt bearbetar ärenden på ett relativt maskinligt vis. I denna process ska behandlingar av rättsfallen från rättssystemet ske oavsett den enskilde åklagarens värderingar, trosuppfattningar och tankar. Med grund i att detta ska kunna upprätthållas, visar åklagare på professionalism och objektivitet. Slutligen poängterar Jacobsson att objektivitet är en nödvändighet beträffande att rättssäkerheten ska vidmakthållas. (Jacobsson, 2016).

Lisa Flowers doktorsavhandling *"Loyalty Work Emotional interactions of defence lawyers in Swedish courtrooms"* (2018) studerar hur försvarsadvokater i sitt arbete uttrycker känslor samtidigt som dessa är känslomässigt begränsade. Flower studerar aktörer i rätten genom observationer respektive intervjuer och poängterar att försvarsadvokaters känslor inte fått tillräckligt stor uppmärksamhet inom den sociologiska vetenskapen. Inom studien användes etnografiska fältanteckningar från

ungefär femtio rättsfall och 18 advokater intervjuades. Detta empiriska material, tillsammans med andra källor som exempelvis en inspelning av en rättegång analyserades genom användning av dramaturgisk teori och teorier om känslor. Observationerna inriktades på att insamla material om hur känslor uttrycks i en rättssal och även hur deltagarna för intervjuerna diskuterade känslor. Studien påvisar därmed hur försvarsadvokater utför, utifrån sitt yrke, intryck av känslomässiga, interaktionella och ceremoniella förväntningar. Flower menar på att försvarsadvokater försöker representera dess klienter genom att hantera ens eget uppförande i rättssalen. Därav använder advokater strategier såsom känslor för att påvisa fakta i rättegången eller genom att dra uppmärksamhet till eller från information som presenteras. Studien drar slutsatsen att lojalitet kräver känslor i arbetet, ansiktsuttryck och samarbete. Den svenska kontexten anses särskilt intressant eftersom den kräver subtilt drama med diskreta prestationer. (Flower, 2018).

Vidare har Lisa Flower sammanställt ytterligare vetenskapliga artiklar gällande advokaters emotioner. Med grund i den tidigare beskrivna insamlingen av material och data, har Flower utvecklat ytterligare perspektiv hur försvarsadvokaters emotioner kan studeras. I artikeln "*Emotional Defence Lawyers*" (2019) påvisar Lisa Flower hur försvarsadvokaters känslor kan uppmärksammas i rättssalen. Följaktligen menas det att det är ett intressant forskningsområde då försvarsadvokaters roll kräver att de visar lojalitet gentemot dess klienter. Försvarsadvokater representerar klienter i domstol och behöver därför visa på lojalitet för klienten, oavsett vem klienten är eller vilket brott som åberopats. Flower menar på att det är en känslomässigt krävande roll som inte tillåter olämpliga känslor. Liksom tidigare inhämtades materialet av fältanteckningar och intervjuer med advokater. Under intervjuerna kunde Flower konstatera ett mönster där advokaterna framställdes som lugna och samlade när motgångar uppstod i rättegången. Studien utfördes sedermera en analys angående hur försvarsadvokater uttrycker dess plikt av lojalitet. Slutligen poängterar Flower att studien medför till det utforskade området om försvarsadvokaters känslor, men medför även till den del av forskningen vars utgångspunkt är om lojalitet mot klienten. (Flower, 2019).

I samband med att studera försvarsadvokaters lojalitet till dess klienter understryker Flower i artikeln ” *Doing Loyalty: Defense Lawyers’ Subtle Dramas in the Courtroom*” (2018), vad försvarsadvokater egentligen gör i domstol och hur de representerar sina klienter utöver de svårbegripliga paragraferna inom lagen. Flower använder även inom denna artikel den tidigare beskrivna materialinsamlingen som utgångspunkt. Att studera detta fenomen, där expressiva gestikuleringar är begränsade, är det möjligt att få en större förståelse om det subtila sättet som lagligt samarbete utförs på. Med grund i att försvarsadvokaterna använder strategier för att reproducera och förstärka känslor i rättssalen studerades både verbala och ickeverbala interaktioner. Även vid pauserna i rättegångarna när vittnen, tilltalade, advokater och andra stod utanför rättssalen och väntade så fördes det anteckningar. Däri kunde backstage involvering visas fastän huvudmålet med studien var att se försvarsadvokaters frontstage arbete i rättssalen. Som komplettering till de etnografiska studierna har fyra försvarsadvokater intervjuats och även informella diskussioner från pauserna antecknades. Sammanfattningsvis åskådliggör resultatet hur försvarsadvokater inte bara representerar sina klienter juridiskt men även interaktionellt. (Flower, 2018).

Artikeln ” *A fundamental review of the ECHR right to examine witnesses in criminal cases*” (2013), skildrar annorlunda ämnesområde jämfört med de tidigare presenterade forskningsområdena. I denna artikel beskriver författaren Bas de Wilde att den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna nyligen ändrade ställningstagande angående rätten till att utvärdera vittnen. Skribenten menar på att domstolen har avtagit rättigheten på två olika sätt. Första tillfället var i fallet *Al-khawaja och Tahery mot Storbritannien*, där domstolen uttalade att det alltid måste vara möjligt att ställa frågor till ett avgörande vittne. Det andra var fallet *Ellis, Simms och Martin mot Storbritannien*, där Europadomstolen tillät möjligheten att grunda en fällande dom enbart eller avgörande på anonyma vittnesmål, vilket tidigare inte var tillåtet. Resultatet av detta blev att anonyma vittnesmål nu spelar en större roll som bevis än förr. De Wilde menar att det inte finns svårigheter i att utreda det anonyma vittnets utsaga, utan det är försvarets möjlighet att utreda vittnet som inskränks. (de Wilde, 2013).

3.1 Sammanfattning

Utifrån den tidigare forskningen som har presenterats kan det konstateras att det finns skilda ämnesområden som utgår från att förstå handlingar som utförs av personer som arbetar inom rätten. Intervjuer och observationer har visats vara framträdande för att förstå individers medvetande respektive agerande. Exempel som tas upp här är hur emotioner kan bevaras i rätten och hur dessa förknippas med lojalitet till klienter, eller hur objektivitet kan bibehållas i rätten utifrån olika aktörer som en domare, advokat eller åklagare. Med grund i detta kan denna uppsats om rättsmedvetande anses vara en betydande ansats att framställa där utgångspunkten är annorlunda från den redovisade forskningen. Rättsmedvetande medför till denna uppsats en rättssociologisk utgångspunkt som tidigare inte har forskats, där anonyma vittnen framförs som ett exempel i samband med att forska kring intervjudelatagarna. Följaktligen kan detta vara intressant för framtida forskning, eftersom intervjupersonerna tillhör verksamheter som utformar rättsväsendet.

4. Teoretiskt ramverk

Rätt uppfattas vara associerat till de perspektiv av legalitet som primärt förknippas med och tillämpas av formella institutioner och dess tjänstemän (Woodlock, 2020). Med grund i uppsatsens syfte blir det därmed relevant att det teoretiska ramverket tillämpas utifrån teorin legal consciousness, eller vars benämning på svenska är rättsmedvetande. Vidare kommer teorin benämnas utifrån den svenska beteckningen.

4.1 Rättsmedvetande

Rättsmedvetande hade en framträdande roll under 1980-och 1990-talet.

Rättsmedvetande anses som ett teoretiskt begrepp och ett ämne för empirisk forskning som utvecklas inom lag och samhälle för att ta itu med frågor gällande den auktoritära juridiken. Undersökningarna bestod primärt av att studera hur lagen upprätthåller sin institutionella makt trots att det finns en bestående klyfta mellan law in books och law in action. (Silbey 2018). Patricia Ewick och Susan S. Silbey är dem två mest framträdande

akademikerna gällande rättsmedvetande, där de båda var väsentliga i utformandet av rättsmedvetandets betydelse respektive innebörd. Skribenterna beskriver begreppet rättsmedvetenhet som en del i en ömsesidig process där det är individer som ger form åt ting som exempelvis mönster, stabilisering och objektifiering. Medvetande anses inte enbart som en abstrakt idé, utan även som en form av "social övning" som bildar sociala strukturer. Med tiden får socialiseringsprocessen en stor inverkan på en individs utveckling, vilket resulterar i att dennes medvetande vanligtvis framställer ett "taget-för-givet" perspektiv gällande saker i den sociala sfären. Medvetandet är därav ett sätt som människor tänker på i naturlig form. (Fritsvold, 2009). För att kunna förstå Ewick och Silbeys uppfattning om rättsmedvetande är det viktigt att ta i beaktning distinktionen som görs mellan rätt och legalitet. I samfund med att rätten associeras med och praktiseras av formella institutioner, anses legalitet beröra de betydelser, myndigheter och kulturella praxis som vanligtvis erkänts som lagligt. Följaktligen kan legalitet förklarats som ett sociologiskt konstruerat fenomen som både anses vara en förutsättning för och en produkt av social handling. (Woodlock 2020).

Rättsmedvetandet kan förstås inom den rättssociologiska forskningen utifrån konceptualiseringen att rättsmedvetande inte längre är något som är individuellt eller bara något idémässigt, istället tolkas medvetandet som en typ av social praxis genom att det både reflekterar och bildar sociala strukturer. Studien om rättsmedvetande vill hitta former för deltagande och tolka vilka aktörer som konstruerar, upprätthåller och reproducerar eller förändrar lagens strukturer. (Silbey 2018). Under en lång tid har forskare teoretiserat att lag de facto är en hållbar och kraftfull mänsklig uppfinning. Anledningen är att en bra del av lagligheten är osynlig som täcker det dagliga livet genom att rättsregler kan finnas i en laglig myndighet, vilket för människan uppfattas som en självklarhet. På så vis spårar studiet av rättsmedvetande hur lagen upplevs och tolkas av specifika individer när de engagerar, undviker eller motstår lag och juridiska betydelser. Forskning för rättsmedvetande vill därmed visa, genom en teoretisk koppling av rättsmedvetande, hur människors erfarenheter producerar och inleder formbara respektive stabila system. Det kan utgöras genom att granska hur representativa demokratier som styrs av lag är, och där människor även kan vara både författare och offer för dess historia. (Silbey 2018).

4.1.1. Framför lagen

Legalitet kan uppfattas på olika vis inom rätten, vilket enligt Ewick och Silbey beskriver som; "*framför*", "*med*" och "*mot lagen*". När legalitet upplevs som "*framför lagen*" erfaras då rätten som en formell enfaldig domän, avskild från människors intressen. (Woodlock 2020). Inom detta perspektiv uppfattas lagen som verkligt neutral, där alla personer oavsett individegenskaper behandlas lika inför lagen (Fritsvold 2009.). Den auktoritet som härstammar erhålls utanför en individs vardagsliv och därmed framställs ett perspektiv varest formell rätt och rättsinstitutioner blir synonymt med legalitet. (Woodlock 2020). När många röster framställer sitt missnöje med formella rättsbeslut leder det till att folket vill förändra law in books då det inte anses överensstämma med hur den rättsliga strukturen bör utformas och ett så kallat gap problem skapas. Det kan förstås genom hur rättsväsendet tänkt att lagen ska vara jämfört med hur lagen tas emot i praktiken och utövas. Häri kan det då uppstå ett gap som leder till ineffektivitet. (Banakar 2012).

4.1.2. Med lagen

När legalitet dock framställs som "*med lagen*" upplevs rätten som ett strategispel mellan de olika intressen. "*Med lagen*" begripliggörs som en konstruerad sfär där befintliga regler kan brukas instrumentellt och nya regler kan utvecklas för att åstadkomma växande intressen och värden i samhället. (Woodlock 2020). Människor anses då anspela på lagen som ett typ av spel där individerna kan värdera rättsliga erfarenheter i förhållande till ett tilltalade och rättvist möte. De individuella aktörerna förväntas agera målmedvetet för dess bästa egenintresse och manipulera rättsliga regler. Rättssystemet accepteras som en "*arena av tävlingar*" där den legitima segern beror på individens juridiska kompetens. (Fritsvold 2009). Vanligtvis vänder sig människor till rätten när alla andra alternativ och metoder behöver exkluderas så att konflikter kan lösas och därmed få ett avslut. I sådana här skeenden brukar det värdesättas mer att förmå ett slutgiltigt resultat än att de facto agera utifrån legala handlingar. Med detta i åtanke, finns det alltid för en individ alternativ som omfattar vilken som är den strategiskt självmotiverande anledningen till att använda eller inte använda rätten. Dessa

självmotiverande intressen inbegriper därmed ett legitimt utrymme för människor att komma överens, utan att den formella rätten ska behöva åberopas. I och med att legalitet kan uppfattas som "tillgänglig och universell" leder det till att människor alltid agerar utifrån ett legitimt egenintresse för att uppnå sina egna mål. Detta är ett perspektiv som är helt motsatt den syn på legalitet en person "framför lagen" har. (Woodlock 2020).

4.1.3. Mot lagen

I kontrast till "med lagen" är människors rättsmedvetande "mot lagen" allt mer närvarande och upplevs heller inte som en frihet utan som en begränsning av meningsskapande eftersom legalitet ses som ett motstånd. (Woodlock 2020). Lagen tolkas inom detta perspektiv som en långsam rörelse som i stort sett är otillgänglig för vardagliga medborgare. Ur detta perspektiv är lagen full av subjektivitet och misslyckas rutinmässigt att skapa rättvisa resultat för vardagliga människor som är mindre kraftfulla. Att utföra ett "mot lagen" rättsmedvetande leder till att individer antingen accepterar problemet eller tar egen ställning. Däremot är det vanligare att detta medvetande manifesteras i olika typer och nivåer av utmanande handlingar. (Fritsvold 2009). För att i sådana situationer rekonstruera vad som kan upplevas som en orättvis situation vilket resulterar i att människor därmed gör motstånd (Woodlock 2020). Slutligen är det viktigt att ta i beaktning att enligt de empiriska ansökningar från Ewick och Silbeys schema har rättsmedvetande visats hos individer sällan inkapslas inom en enda typ (Fritsvold 2009).

4.2 Det teoretiska ramverkets relevans

Rättsmedvetande är en utgångspunkt som bland annat kan tillämpas i samband med diskussioner inom ett samhälle. Med detta menas att det ständigt finns något ämnesområde som debatteras inom samhällen. Genom att studera olika komponenter som framställs i debatten kring anonyma vittnen kan diverse utgångspunkter tillämpas respektive formas. Att rättsmedvetande blir relevant för denna ansats, ligger till grund i att den metodologiska utgångspunkten även grundas i att analysera en försvarsadvokat och en poliskommissarie. De tre perspektiv som tidigare beskrivits angående legalitet

kan användas som komponenter för att analysera hur en individs ställningstagande eller resonemang kring ett ämne kan tolkas. På så vis blir rättsmedvetande, med de tre olika perspektiven om legalitet relevant för att kunna utföra en analys kring hur en poliskommissarie och en försvarsadvokat diskuterar om anonyma vittnen. Att använda rättsmedvetande som ett teoretiskt ramverk, utgör att teorin kan realiseras i kontext till vilket rättsmedvetande olika aktörer och yrkespersoner har. I avsnittet för analys anses det därmed att rättsmedvetande kan implementeras. Dessutom är det väsentligt att ta i beaktning att poliskommissarien och försvarsadvokaten inte representerar alla poliser eller advokater inom det svenska rättsväsendet. I stället kommer poliskommissariens rättsmedvetande skildras med försvarsadvokatens.

Med grund i att det är poliskommissariens och försvarsadvokatens arbetsprocesser som kommer påverkas oerhört av ett eventuellt införande av anonyma vittnen, är det intressant att analysera hur dess rättsmedvetande kan tolkas i förhållande till ämnesområdet. Följaktligen blir det rättssociologiskt relevant att utifrån det teoretiska ramverket begripliggöra en poliskommissaries och en försvarsadvokats rättsmedvetande, samt hur de tre olika perspektiven om legalitet framställs i dessa två aktörers ställningstagande.

5. Metodologisk utgångspunkt

Den metodologiska utgångspunkten för denna uppsats har sin grund i en forskning vars empiriinsamling är utifrån kvalitativa semistrukturerade intervjuer. Intervjuerna valdes att göras med syfte i att få svar på olika aktörers rättsmedvetande genom att förstå deras åsikter om ifall ett införande av anonyma vittnen ska förekomma i Sverige. Ett målinriktat urval utfördes där urvalet för intervjudeltagarna gjordes genom att kontakta personer som ansågs relevanta att intervjua för problemformuleringen (Bryman 2011). Slutligen kunde två stycken kvalitativa semistrukturerade intervjuer utföras med en poliskommissarie och en försvarsadvokat. Anledningen till varför dessa två olika professioner intervjuares har syftet i att de är berörda av ämnesområdet, och har erfarenhet i att kunna begripliggöra hur ett införande av anonyma vittnen skulle påverka det svenska rättsväsendet respektive samhället. I början av tankeprocessen för urvalet ansågs tre olika aktörer relevanta som intervjudeltagare; en poliskommissarie,

en försvarsadvokat och en akademiker. Det fanns en möjlighet att intervjua en akademiker men föll tyvärr igenom i sista stund på grund av den rådande situationen med Covid-19. Däremot anses de två genomförda intervjuer tillräckliga att kunna representera två diverse perspektiv.

Utformningen av de kvalitativa intervjuerna var semistrukturerade, vilket innebär att specifika teman skapades och berördes samtidigt som intervjudeltagaren hade en stor frihet att formulera svaren på eget sätt och intervjuerna kunde ställa följdfrågor (Bryman 2011). Med anledning till detta anses en semistrukturerad utformning mest brukbar och relevant för uppsatsens innehåll. Det utgör ett enklare sätt för att insamla en empiri där också en stabil grund kan skapas. Fördelen med semistrukturerade intervjuer är att det utgör möjligheter för intervjudeltagarna att diskutera med sig själva och diskussioner kan också uppstå där nya perspektiv utformas som intervjudeltagaren troligtvis inte hade resonerat fram i en strukturerad intervju. Vidare kan också frågor framställas som intervjuaren tänker ut under intervjun som återigen resulterar i intressanta argument och resonemang som möjligtvis annars inte hade framförts i en strukturerad intervju. (Bryman 2011).

Intervjuerna utfördes via telefon och varade omkring 30 – 45 minuter per intervju. Innan genomförandet av intervjuerna utformades en intervjuguide. Intervjuguiden konstruerades utifrån tre diverse teman (se bilaga), där exempelfrågor uppställdes. Dessa frågor ansågs relevanta att beröra i intervjuerna och utformades därmed som en grund intervjuerna kunde vila på. (Bryman 2011). I intervjun ställdes frågor baserat på de utvalda teman men frågorna ställdes även utifrån hur diskussionen med intervjupersonen löd där följdfrågor kunde uppkomma. Intervjuguiden var utformad på det viset att omkring tre till fyra generella bakgrundsfrågor ställdes till intervjudeltagaren och sedermera framställdes omkring tio stycken frågor angående anonyma vittnen. Med grund i att tre olika teman uppställdes, är anledningen till att många frågor uppdragas inom intervjuguiden (se bilaga). För att intervjuguiden skulle bevara utformningen för semistrukturerade intervjuer, togs det i beaktning att alla frågor inte skulle kunna ställas till intervjudeltagaren. Syftet med utformningen var att

både poliskommissarien och försvarsadvokaten skulle kunna besvara frågorna utifrån dess professionella åsikt respektive erfarenhet. En fördel med en sådan metod är att den skapar möjligheter att begripliggöra hur intervjudeltagarna resonerar och uppfattar diskussionerna som förs inom kriminalpolitiken kring anonyma vittnen och därmed kan användas för att analysera aktörernas rättsmedvetande. I och med att intervjuerna utfördes per telefon röstinspelades intervjuerna och sedermera har de transkriberats. Intervjudeltagarna informerades i början av intervjun om att en inspelning skulle ske, vilket accepterades av bådadera. Telefonintervjuer gjordes främst i syfte att försvarsadvokaten är bosatt i annan stad och att den rådande situationen med Covid-19 inte heller gjorde det möjligt att kunna ha en direktintervju med poliskommissarien. Telefonintervjuerna ansågs dock som ett lämpligt tillvägagångssätt då syftet med intervjuerna inte byggde på ett känsligt ämne där deltagarna möjligtvis skulle behöva svara på obekväma frågor eller beskriva en påfrestande händelse. På så vis fanns det ingen oro för att intervjudeltagaren ej skulle vara medgörlig eller vilja avsluta samtalet för abrupt.

Förutom att den metodologiska utgångspunkten grundats på att insamla empiri från kvalitativa intervjuer, har även diverse källskrifter insamlats för att beskriva de deskriptiva delarna såsom bakgrund och tidigare forskning. Anledningen till att materialinsamlingen av olika källor utfördes, ligger till grund i att avsnittet för den gällande rätten och begreppsapparaten skulle kunna redovisa på ett så koncist sätt som möjligt. Materialet som användes var offentliga dokument från statliga myndigheter såsom; *förarbeten, statens offentliga utredningar (SOU), nationell och internationell lagstiftning och rättsfall från Europadomstolen*, till officiella dokument från privata källor vilket inkluderar följande; *vetenskapliga artiklar, litterära böcker och tidskrifter*. Majoriteten av all data har insamlats med hjälp av olika databaser såsom LUBsearch, EBSCOhost, Google scholar och Juno. Dessutom har litteraturböckerna upphittats på Lunds universitets olika bibliotek som exempelvis juridiska- och samhällsvetenskapliga fakultetens bibliotek.

5.1 Etiska prövningar

Inom vetenskaplig forskning finns det grundprinciper där de etiska reglerna kan variera beroende på ämnesområde. Med grund i att forskningen består av två intervjupersoner har följande fyra huvudkrav tagits i beaktning; *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* och *nyttjandekravet*. (Lindstedt 2019).

Informationskravet innebär att som forskare finns det ett stort ansvar och skyldighet att upplysa berörda personer för forskningen vad som gäller för dem som deltagare, vilka villkor som gäller och vad dess uppgift i undersökningen blir. (Lindstedt, 2019). I samband med att potentiella intervjudeltagare kontaktades informerades dem att deltagandet är frivilligt och att denne kan avsluta sin medverkan när som. Dessutom underrättades kontaktpersonerna att alla uppgifter enbart var för forskningsändamål som sedermera kommer publiceras och därmed offentliggöras. (Lindstedt 2019). *Samtyckeskravet* innebär dock att personer som deltar i en undersökning har själva rätt till att bestämma över sin medverkan gällande exempelvis hur länge och när denne vill avsluta sin medverkan utan att det resulterar i negativa påföljder. (Lindstedt 2019). Intervjudeltagarna för denna uppsats informerades först skriftligen om samtycke och sedan återigen muntligen innan intervjun startade. *Konfidentialitetskravet* är relativt likt samtyckeskravet, då det innebär att alla uppgifter om personer som deltar ska behandlas med största möjliga konfidentialitet. Konfidentialitetskravet förhåller sig med tillit, att ett ömsesidigt förtroende mellan intervjudeltagaren och forskarna ska finnas. Texterna som utgår från den insamlade empirin har därmed också aidentifierat intervjudeltagarna. (Lindstedt 2019). Den sistnämnda grundprincipen *nyttjandekravet* innebär att alla former av uppgifter som insamlats för forskningen enbart får brukas för forskningsändamål. (Lindstedt 2019). Återigen har denna information redovisats för deltagarna i intervjuerna.

6. Resultatredovisning

Empiriinsamlingen för denna uppsats har som tidigare nämnts, utformats genom kvalitativa semistrukturerade intervjuer. Häri ska utdrag från transkriberingen av

intervjuerna att presenteras, vilket sedan kommer att tjäna som exempel för uppsatsens analys. Utifrån denna empiriinsamling kommer intervjupersonernas rättsmedvetande att analyseras. Med grund i konfidentialitetskravet ska de två deltagare som intervjuats presenteras inom de nästkommande avsnitten med hjälp av bokstäver.

Poliskommissarien kommer refereras utifrån bokstaven K och försvarsadvokaten med bokstaven D.

6.1 Aktörernas ställningstagande till gällande rätt

Tystandskulturen som råder i Sverige ses som en bidragande faktor till varför debatten kring anonyma vittnen återigen upptagits inom kriminalpolitiken de senaste åren. I intervjusammanhanget med poliskommissarien K diskuteras hur ett införande av anonyma vittnen kan resultera att tystandskulturen bryts upp, att alltfler individer vittnar då det kan anses som en medborgerlig skyldighet. K framhäver att det för närvarande uppstår mängder med situationer där individer inte vill vittna, eller inte är medgörliga i sin vittnesutsaga. *"Ja, det uppfattar vi i ärende efter ärende (...) det är precis lika vanligt som att vi har kriminella busar (...) som vägrar att medverka ur någon slags sådan här romantisering att man inte pratar med polisen"* (K). Poliskommissarien K framhäver att polismyndigheten vill *"komma åt"* den vanliga medborgaren som *"i grund och botten fortfarande vill göra sin medborgerliga plikt men vågar inte"*. På så vis förtydligar K att vanligtvis hänvisar inte poliser inom debatten om anonyma vittnen till *"någon form av gärningsmannaskap"* utan om vittnen. Vidare förklarar poliskommissarien K att man bör se på förutsättningarna om hur ett införande skulle kunna ske och hur det skulle användas. Rättsväsendet har fastnat i problematiken med att försvaret inte får samma möjlighet att korsförhöra vittnet. K framhäver att det vore *"märkligt"* om det är ovillkorligt att inte kunna göra några undantag överhuvudtaget, när det har gjorts i andra länder. I Sverige är *"vi för sega för att gå från en tanke till handling, trenderna upptäcks för sent vilket innebär att rättsstaten inte är anpassad till den rådande brottsligheten"*. Vid fråga ifall det skulle vara ett problem att den tilltalade inte kände till vittnets identitet men att försvararen gjorde det, svarar försvarsadvokaten D, *"som en advokat har vi regler och de säger att vi måste vara hundra procent lojala mot våra klienter. Med sittande information ska denna förmedlas till klienten."*

Med andra ord har anonyma vittnen uppkommit som ett förslag då det anses som en behövlig åtgärd för att bekämpa den organiserade brottsligheten och de kriminella organisationerna. Om ytterligare åtgärder skulle kunna framställas för att svenska medborgare inte känner rädsla är något som poliskommissarie K tycker är svårt att anta då *"jag tycker vi gör väldigt mycket redan som är bra (...) det brukar ju pratas om att vi ska vara bättre på att ta hand om vittnen och brottsoffer (...) men jag har svårt att se hur vi bättre ska kunna göra det"*. Vidare poängterar K att andra åtgärder borde bestå av att *"titta på processen"*, vilket innebär att utreda ifall anonyma vittnen bör användas under förundersökningen men sedermera ska denne uppge sin identitet i rätten. *"(...)problemet hos oss är ju inte direkt att vi inte i samband med åtalet klarar upp det. Problemet är ju för oss att vi inte kommer till åtal om vi inte har några uppgifter."* (K). Försvarsadvokaten D poängterar däremot att *"jag tror inte man kan påverka själva vittnena"*. Med grund i att den organiserade brottsligheten ses som en stor problematik till tystnadskulturen *"så kommer vi behöva offra någonting"*. I frågan om en förhöjd status av ett anonymt vittnesmål skulle förbättra användningen av det, svarar K på att *"det skulle det absolut göra. Men det skulle fortfarande vara sänkt även om det skulle vara tillräckligt. Vi är medvetna om att i de flesta fallen är det verkningslöst eftersom gärningsmannen vet vem vittnet är, men ett enskilda uppklärt ärende kan sätta stopp för en hel serie."* K säger att ett motargument till införandet är att det inte kommer kunna användas ofta *" (...) men även om det är en gång om året så betyder det att ett mord till kan bli uppklärt, en anhörig som kan få ro och de som utför gangstermorden får en känsla av att det inte är helt fritt"*. Ifall vittnen skulle vara anonyma menar försvarsadvokaten D att det skulle bli svårare att ifrågasätta deras uppgifter och beviskravet skulle vara sänkt. Vid fråga om anonyma vittnen skulle få en höjd status svarar D *"höjer man statusen av dem alltså en höjd bevisvärdering, är det rättssäkerheten som hotas."*

Med grund i att det för närvarande finns vittnesplikt i Sverige skulle ett införande av anonyma vittnen innebära en möjlighet för individer som skulle tänka sig vittna med identitet nu istället väljer anonymitet. Poliskommissarie K understryker att *"det finns absolut en risk för det ju (...) och jag är väl medveten om parametrarna med anonyma (...) men risken är större med hur vi har det nu"*. Däremot förklara försvarsadvokaten D att det finns en risk för missbruk av anonyma vittnen. Ett exempel som framhävs är den

kamp som vanligtvis råder inom organiserad brottslighet där *"det finns två kriminella organisationer som konkurrerar med varandra"*. Om det senare går att vittna anonymt gentemot *"sin fiende"* så ökar också risken till anledningen bakom varför någon vittnar anonymt som exempelvis *"för att sätta dit en annan person (...) man kanske vill bli av med en konkurrent eller liknande"*. K yttrar vidare, *"Jag tycker det är ett bra och rimligt system vi har i Sverige, där polisen plockar fram fakta, åklagaren gör en förhandsprövning av det och sedan går man till en domstol där ordningen är bra"*. Vid fråga om anonymiteten inte godtas för att vi vill hålla oss till traditioner i Sverige säger K *"Ja, jag tror att anledningen är att vi sätter principerna väldigt högt, till den gräns att dem är viktigare än utfallet. Det är hemskt att säga det men farligt nära är vi."* K fortsätter beskriva att *"med den tradition och princip vi har"* om att ärendet avgörs dagen den muntligt föredras i rätten innebär att allt annat som sagts tidigare betyder *"nothing"*. D nämner att vid barnförhör brukar inte den tilltalade och dess försvarare vara med när det hålls. Försvararen får möjlighet att *"titta igenom på videofilmerna"* och skriva ned några frågor som skickas via polisen. Så processuellt *"kan man lösa det på samma sätt med anonyma vittnen"*.

Att ett införande av anonyma vittnen skulle få motsatt effekt, det vill säga att det inte sker någon förändring jämfört med den nuvarande situationen anser poliskommissarie K inte finns någon risk för. K förklarar att *"när jag tänker på det, jag tänker på en anonymisering och jag tänker på enstaka brott om året (...) jag tror det skulle kunna fungera och med det som målsättning så kommer det vara lyckosamt hur vi vänder och vrider"*. Det är väsentligt enligt K att förstå att *"vi har ju massor av saker i rättegångsbalken"* som används när det finns *"förutsättningar för det"*, och därför ska heller inte anonyma vittnen anses som något *"taget från luften utan det ska fylla en funktion"*. Slutligen antyder K att anonyma vittnen därmed inte kan anses ha en *"negativ effekt"*. Häri medför försvarsadvokaten D en liknande ståndpunkt, där han förklarar att *"jag tror vanliga människor vill vittna"*. Utifrån den erfarenhet som D erfordrat så har han upplevt *"folk som vill vittna. De är bara rädda"*. D förklarar att människor vanligtvis har fel uppfattningar angående vad det betyder att uppge information eftersom *"ibland så tror folk att de kan ringa och berätta något för polisen utan att de sen liksom behöver kallas till en rättegång"*. På så vis poängterar slutligen D att *"jag tror att folk vill vittna och blir vittnena anonyma så kommer folk göra det i högre utsträckning, det tror jag"*.

6.2 Aktörernas ställningstagande till det kriminalpolitiska området

Poliskommissarien K får frågan om hur han resonerar kring anonyma vittnen utifrån sitt yrke. K säger att han har jobbat inom polismyndigheten så länge och därav ser allt lite mörkare än vad det kanske är, men samtidigt *"om inte jag ropar när jag upptäcker det, vem ska annars göra det"*. K framhäver att om det system som finns nu inte fungerar, då måste *"vi göra något annat"*. Den nuvarande processen bör därmed ses över om den fungerar eller inte, *"är det viktigaste att den misstänkte inte får oskyldigt dömas eller att ta reda på vad som har hänt och sedan bestämma skulden?"*. Vidare förklara K att han instämmer att den viktigaste principen är att ingen oskyldig får dömas, men inte till kostnaden att ingen skyldig kan dömas och *"det är dit vi är på väg med gangstermorden"*. Försvarsadvokaten D svarade på densamma fråga att *"tanken är att man ska få fler fällande domar, vilket är positivt. Men nackdelen är att det blir mindre rättssäkert när man kör med anonyma vittnen. Det är dessa två parametrar man får ställa mot varandra."* När poliskommissarien K däremot blir tillfrågad kring debatten om anonyma vittnen framhäver han att personer som är emot *"verkar för den enskilde"*, vilket anses självklart då det *"kan bli sämre för individen"*. Däremot poängterar K att det är endast poliser som bekämpar företeelser om kriminella personer eller organisationer. Därav menar poliskommissarien att *"poliser ser en helt annan nytta än vad en person som bara vid ett enskilt tillfälle försvarar en person"*.

På fråga om vilka brott anonymisering av vittnen skulle användas i, säger K att troligtvis endast vid gängkriminalitet eftersom det är *"där det finns flera personer som har information om brottet"*. Det är även här rädsla, oro och tanken om vad som händer om man berättar uppkommer. D anser däremot att tanken nog är att det skulle innefatta grövre brottslighet med *"kanske minst två års fängelse"* i straffskalan eller *"kanske allvarligare"*. Ytterligare poängterar D att rättssäkerheten inte kan garanteras med införande av anonyma vittnen, utan det skulle bli mer *"rättsosäkert"* där det missbrukas för att *"man vill sätta dit en annan person"*. Vid fråga om vems ansvar det skulle vara att undersöka vittnets trovärdighet, svarar K *"när man talar om anonyma vittnen är det inte*

helt anonyma man menar, utan det är anonymiserade vittnen. Det ska vara känt för polisen, åklagaren och domstolen men inte för den misstänkte. Det är rätten som får granska personen.” K fortsätter förklara att ifall anonymisering skulle användas så skulle det vara i ärenden där 97 procent redan är klargjort.

Försvarsadvokaten D tillfrågas om hur ofta han stöter på att vittnen avstår från att vittna på grund av rädsla, *”när det är vittnen som kallas till rättegång mot organiserad brottslighet, skulle jag tro att i varenda sådan rättegång är vittnen rädda för att vittna”*. När poliskommissarien K blir ställd en fråga om det finns andra åtgärder för att motverka rädsla, yttrar han att vittnen skulle kunna vara anonyma *“under processen”* och sedan stå med sitt namn. Vidare förklarar K att den bakomliggande anledningen är att fall inte ens *“kommer till åtal”* ifall det inte finns några uppgifter. Dessutom borde det polisiära förhöret även få ett juridiskt värde. Försvarsadvokaten tillfrågas också om han ser ytterligare åtgärder som gör att vittnen inte känner rädsla. D tror att det finns andra sätt att bekämpa brottsligheten på. *”För att komma till rätta med den organiserade brottsligheten behöver vi offra något och då är frågan om det inte finns något annat än just rättssäkerheten”*. Ett exempel D framställer är integriteten. Vidare förklarar D att en ny lag infördes den första april 2020 som beskriver att *”poliser och utredande myndigheter”* nu kan *”installera saker i folks telefoner”* för att kunna använda historiken inom telefonerna som en form av bevisning. För att bekämpa den organiserade brottsligheten betyder det inte att åtgärder som *”strider mot rättssäkerheten”* borde utvecklas utan *”kanske vi ska tunna på vår personliga integritet istället, låta polisen få tillgång till våra mobiler och datorer och så vidare.”*

6.3 Aktörernas ställningstagande till den implementerade anonymiteten

”Jag vet inte, och vem är sämst i klassen? Vi, vi är.” (K).

Citatet är refererat från intervjun med poliskommissarien K som yttrar sig gällande att Sverige är det enda land i Skandinavien som inte lagstiftat anonyma vittnen. Vidare förklarar K att *”vi är för sena att gå från tanke till handling, vi är för sena att upptäcka trender också”* eftersom Sveriges grannländer anses alltmer effektiva i att upptäcka nya

trender eller riktningar som börjar få betydelse där grannländerna *"är snabbare på att agera"*. Danmark tas fram som exempel där det inte tog lång tid förrän brottsliga handlingar *"utnyttjande Covid-19"* framställdes som *"försvårande omständigheter"*. K understryker att det finns många fördelar med principen om att Sveriges lagstiftning ska vara förutsägbar, det vill säga att *"man ska veta"* och att om lagstiftningen inte kan vara beständig *"ska det vara varaktigt"*. Resonemanget kring K är att Sverige vill *"hålla fast i dem principerna"* så att Sverige istället kan framställas som det land i Skandinavien som inte är lika öppna för förändring, att *"vi är för stelbenta i vårt sätt att möta nya företeelser."* Vilka faktorer som utgör skillnaden mellan Sverige och grannländerna är svårt att besvara men *"jag tror att anledningen är att vi sätter de principerna väldigt, väldigt högt (...) asså till den gräns att dem är viktigare än...aa ja utfallet faktiskt."* (K).

Europarådet har utformat den så kallade Europakonventionen (EKMR), där artikel 6 beskriver att en tilltalad person ska ha rätten till rättvis rättegång, samtidigt som Europadomstolen har accepterat användningen av anonyma vittnen i diverse brottmål vilket *"blir väldigt motsägelsefullt."* (K). Vidare yttrar K att det kan i sådana här skeenden anses viktigare *"att belysa det som faktiskt har hänt eller att inget obehagligt skall drabba någon annan, ingen oskyldig ska ens få utsättas för någonting ens under processen, än mindre dömas för det"*. I debatten kring anonyma vittnen har den tilltalades rättigheter fått en viktig ståndpunkt i syfte att denne alltid ska ha rätt till att veta ett vittnes identitet, men kan det dock anses som en mänsklig rättighet? Detta är en knäckfråga där *"den viktigaste principen är att ingen oskyldig ska dömas, men inte till kostnad att ingen skyldig kan dömas, eller hur?"* Poliskommissarien K poängterar att utvecklingen kring gangstermorden *"är absolut en sådan"* där inte ens en skyldig döms eftersom *"det är inte så att vi börjar närma oss, vi är ju där va"*. Till skillnad från poliskommissarien så poängterar försvarsadvokaten D att det är *"svårt att, asså dra ett likhetstecken och säga att det är en mänsklig rättighet men om man säger att en mänsklig rättighet är att ha en rättvis rättegång, det kan man ju säga."* D fortsätter resonera att argumenten kring att rättvis rättegång egentligen inte är problemet *"utan ja, problemet med anonyma vittnen är rättssäkerheten"*. Att se rättssäkerhet och rättvis rättegång som densamma, som ett *"likhetstecken mellan dem två"* anses inte vara nödvändigt men en möjlighet. Däremot är den viktigaste problematiken kring anonyma vittnet att *"rättssäkerheten upprätthålls*

inte". I och med att Europadomstolen och andra länder såsom Nederländerna infört en användning av anonyma vittnen *"behöver man liksom läsa på sig från erfarenheter från andra länder och ha mer kunskap om det"* för att redogöra hur liknande system skulle kunna införas i Sverige men *"jag tror det är svårt, rent allmänt tror jag det är svårt att svara på en sån här fråga (...) som svensk advokat ska jag tro"*. (D).

7. Analys

7.1 Aktörernas rättsmedvetande med grund i rättstrygghet kontra rättssäkerhet

En individs rättsmedvetande kan utvecklas på många olika vis. För poliskommissarien K har rättsmedvetandet primärt formats utefter den tid K har arbetat inom polismyndigheten. K berättar om sin plikt som polis att vid upptäckande av trender inom brottsligheten, bör dessa förmedlas *"om inte jag ropar när jag upptäcker det, vem ska annars göra det"*. Efter det som upplevts och setts som polis finns det ett ansvar att lyfta frågan om anonyma vittnen. K säger att synen på problemområdet utifrån yrket som poliskommissarie blir mörkare än vad det kanske är. Detta kan tolkas som att K:s perspektiv ses som "med lagen", eftersom K ser hur förändringar behöver göras inom lagstiftningen. K menar att om det rådande systemet inte fungerar så måste *"vi göra något annat"*. Poliskommissarien säger *"jag tycker vi gör väldigt mycket redan som är bra (...) det brukar ju pratas om att vi ska vara bättre på att ta hand om vittnen och brottsoffer (...) men jag har svårt att se hur vi bättre ska kunna göra det"*, vilket påvisar hur K resonerar "framför lagen". K menar att Sverige bör använda andra åtgärder, som att utreda ifall anonyma vittnen kan användas under förundersökningen, men sedan uppge sin identitet. Viljan att införa en ny lagstiftning om anonymitet ses som ett rättsmedvetande "med lagen". De existerande reglerna kan användas instrumentellt och nya regler kan utvecklas för att uppnå intressen som finns i samhället.

Poliskommissariens rättsmedvetande uttrycks som "med lagen", vilket beskrivs genom att ett införande inte skulle innebära stora förändringar, utan kontrolleringen av vittnens trovärdighet sker säkert. Detta visar K genom att säga att *"när man talar om anonyma vittnen är det inte helt anonyma man menar, utan det är anonymiserade vittnen. Det ska vara känt för polisen, åklagaren och domstolen men inte för den misstänkte. Det är*

rätten som får granska personen.” Poliskommissarie K framhäver att personer som är emot införandet ” *verkar för den enskilde*”, vilket är vad försvarsadvokaten D prioriterar. D:s rättsmedvetande kan därav uttryckas som ett bevarande av rätten för att den enskildes rätt ska säkerställas. K menar att det endast är polisen som kämpar mot kriminella personer och organisationer. Ett införande av anonyma vittnen skulle kunna resultera i att tystnadskulturen upplöses och fler individer vittnar. K uttrycker att *”poliser ser en helt annan nytta än vad en person som bara vid ett enskilt tillfälle försvarar en person”*. Därav tolkas K:s rättsmedvetande som en vilja att skapa trygghet och effektivisera brottsbekämpningen. Det kan göras med ett införande där lagen ändras. När rätten inte hinner anpassa sig efter en snabb social förändring som den organiserade brottsligheten, ser poliskommissarien ur sitt rättsmedvetande att det behöver göras ändringar i lagstiftningen. Om det råder en tystnadskultur där folk inte vågar vittna, måste något göras för att kunna bryta den. Detta visar på ett rättsmedvetande som omfattar perspektivet *”med lagen”* och är positivt till anonyma vittnen.

Försvarsadvokaten D ser på förslaget om anonyma vittnen ur ett perspektiv med en betoning på att det hade blivit mindre rättssäkert med ett införande. Beviskravet hade sänkts vilket innebär att rättssäkerheten inte skulle kunna garanteras. D:s perspektiv på legalitet kan associeras med *”framför lagen”*, vilket förklaras med en vilja att den rådande lagen ska bevaras eftersom den behandlar alla lika oavsett individegenskaper. Försvarsadvokaten menar även att det finns en chans att det hade missbrukats genom att personer hade försökt sätta dit andra, som *”sin fiende”* eller konkurrenter och därför är det bättre att bevara ett rättssäkert system som är transparent. Med en vilja att bevara det rådande systemet visar det på vilket rättsmedvetande som har formats där D har perspektivet *”framför lagen”*. Som motståndare till införande av anonyma vittnen görs en prioritering där den enskildes rätt till en rättssäker prövning går före. Försvarsadvokaten säger att *”tanken är att man ska få fler fällande domar, vilket är positivt. Men nackdelen är att det blir mindre rättssäkert när man kör med anonyma vittnen.”* Legaliteten redovisas här som *”framför lagen”* då D menar att införandet av anonymitet hade kunnat leda till något positivt, men att den rådande processen Sverige har skulle vara sämre för den enskilde och bör därav inte ändras. Försvarsadvokaten D

poängterar att *"höjer man statusen av dem alltså en höjd bevisvärdering, är det rättssäkerheten som hotas."* D framställer ett perspektiv av "framför lagen", vilket beskrivs som att lagen ska vara lika för alla och därför är utformat som sådan. Att ändra regleringen och införa anonyma vittnen skulle innebära att rättssäkerheten hotas.

Försvarsadvokaten D poängterar att *"som en advokat har vi regler och de säger att vi måste vara hundra procent lojala mot våra klienter. Med sittande information ska denna förmedlas till klienten."*, vilket tyder på att advokaten anser att regleringen inte bör ändras för då skulle lojaliteten inte kunna garanteras. Med detta perspektiv där den enskildes rättigheter står i centrum, har försvarsadvokaten ett rättsmedvetande som kan upplevas som "framför lagen". Rätten uppfattas som ett formellt auktoritärt område som inte ska anpassas efter människors tidsenliga intressen. Lagen uppfattas som neutral där alla behandlas lika inför lagen. Detta kan tolkas ur intervjun som gjordes med försvarsadvokaten där det framställs att rättssäkerheten är av störst vikt och därav bör principerna bevaras. Det som upplevs i arbetet som försvarsadvokat är att folk vill vittna menar D, men att de är rädda. *"För att komma till rätta med den organiserade brottsligheten behöver vi offra något och då är frågan om det inte finns något annat än just rättssäkerheten"*.(D). Häri framställs betoningen på att det finns andra sätt att bekämpa brottsligheten där den enskildes rättigheter och rättssäkerheten inte skadas. Detta speglar därmed ett rättsmedvetande som omfattar "med lagen". Vid diskussionen om ett införande av anonyma vittnen är en lösning, poängterar försvarsadvokaten inte är en rätt väg att gå. På så vis resonerar D utifrån ett rättsmedvetande som är framställt utifrån "framför lagen". Ytterligare gestaltades ett intressant resonemang från D, där det poängterade att den organiserade brottsligheten ses som problematiskt i relation till tystnadskulturen, och därför *"kommer vi behöva offra något"*. I enlighet med detta påstående tyder det på att försvarsadvokaten förde ett resonemang som kan relateras till legaliteten "med lagen". Att något behöver offras är tydligt men inte just att det ska vara i relation till en implementering av anonyma vittnen. Därav blir försvarsadvokatens rättsmedvetande, i kontext till anonyma vittnen, ett perspektiv som utformas av perspektivet "framför lagen".

7.2 Aktörernas rättsmedvetande med grund i Sverige kontra Europa

För att kunna förstå hur diskussioner om anonyma vittnen förts inom en svensk kontext, har det även varit relevant att uppdaga exempel från andra länder som implementerat anonyma vittnen. När diskussioner fördes med poliskommissarien K gällande hur Sverige är det enda landet i Skandinavien som inte lagstiftat anonyma vittnen, argumenterar K att Sverige *”är för sena att gå från tanke till handling”*. Följaktligen beskriver K att Sverige är alltför principfasta, vilket inte behöver antas som ett negativt ställningstagande. Problemet är istället att det kan resultera i att Sverige uppfattas alltför konservativa för förändringar jämfört med exempelvis Danmark och Norge. Därav understryker K att Sverige framställs vanligen som *”stelbenta”*. Med grund i detta bottenar poliskommissarien K i ett rättsmedvetande som anses kritisk till den gällande rätten. Förhållningssättet som K uttrycker löpande under diskussionerna i samband med intervjusammanhanget kan vid majoriteten av tidpunkterna utgå från en av perspektiven inom legalitet. Ställningstagandet som K framhåller när en komparation mellan Sverige och länder såsom Nederländerna diskuteras, gestaltar tendenser på att K ser problematiken om anonyma vittnen utifrån perspektivet *”med lagen”*. En av orsakerna till att poliskommissarie K kan tolkas utifrån *”med lagen”*, är eftersom K har utvecklat ett rättsmedvetande med flera års arbetsbakgrund och erfarenheter, som utgjort att oerhört med kunskaper respektive erfarenheter alstrat K:s rättsmedvetande. Att tyda varför K anses resonera utifrån *”med lagen”*, är på grund av att poliskommissarien är reflekterande angående vad de facto rättsväsendet grundas på och därmed begriper vad ett införande av anonyma vittnen skulle innebära. När centralbegreppet rättsmedvetande beskrivs inom teoriavsnittet, framställs det hur rättsmedvetande också omfattar en individ med grund i hur personen socialiserats in i exempelvis samhället. Det innebär att K:s rättsmedvetande ligger mycket till grund beroende på hur K har socialiserats in i det svenska rättsväsendet, och mer specifikt inom polisväsendet.

Poliskommissariens arbetserfarenhet är inte enda anledningen som ligger till grund varför K:s ställningstagande kan tolkas *”med lagen”*. Perspektivet *”med lagen”* inom legalitet är en intressant aspekt på grund av att det förklarar hur en individ har tydliga kunskaper gällande den närvarande rätten, samtidigt som denne är säker i sin kunskap

för att kunna föra kritiska ställningstagande om diverse ting (Woodlock, 2020). Genom att föra kritiska ställningstaganden medför individen olika argument och bevis för hur det finns ett glapp mellan lagen och den sociala praxisen. På så vis är det möjligt att anta att poliskommissarien utvecklar resonemang och argument som grundas i ett rättsmedvetande "med lagen". För att återge hur "med lagen" kan förstås, är det lämpligt att förstå perspektivet som en form av spelplan. Denna form av analogi syftar på att exemplifiera hur de inblandade individerna har goda kunskaper om den gällande rätten, och kan därmed använda denna fördel på spelplanen till dess egen fördel med grund i dennes egenintresse. Debatten kring anonyma vittnen har just utformats på detta vis. Den spelplan som framställts inom det svenska rättsväsendet används av K för att kunna framhäva problematiken som finns angående att brottsbekämpningen gentemot organiserad brottslighet och gängkriminalitet har stagnerat, därav har alltför många rättsfall blivit ouppklarade. På så vis kan det tolkas att poliskommissarie K ser spelplanen som ett tillfälle att uttrycka sina åsikter och påpeka nödvändiga åtgärder, så att problematiken kring den rådande kriminaliteten ska kunna redas upp. En intressant åsikt som kan liknas är när K förklarar att det är viktigt med principer såsom att ingen oskyldig ska dömas, *"men inte till kostnad att ingen skyldig döms"*. Häri finns det tydliga tendenser på hur K resonerar "med lagen". Med det menas att K är kunnig i att begripa hur det nuvarande läget kommit att utvecklas, samtidigt som K tydliggör att problemet med organiserad brottslighet har fått alltför stor utveckling. Den organiserade brottsligheten har enligt K nått en gräns där dagens åtgärder inte fungerar, och därmed är det väsentligt att förändringar behöver ske. Liksom det har beskrivits tidigare, så poängterar poliskommissarie K att Sverige är *"för sena i att upptäcka nya trender"*, och på så vis är det möjligt att begripliggöra varför K vill ändra spelplanen. Att förändra dagens spelplan kring debatten om anonyma vittnen och brottsbekämpningen för organiserad brottslighet, innebär också att det förbättrar omständigheterna för poliskommissarien K. Det finns därav ett stort egenintresse från poliskommissariens perspektiv, där möjliga anledningar kan vara att K vill att rättseffektiviteten och det redan rådande polisarbete som förs ska få större betydelse. Att poliskommissarien utformat legaliteten "med lagen" för dess eget rättsmedvetande kan häri antas att det tydliggörs.

Trots att olika faktorer beskrivit hur poliskommissarien tydligt för ett ställningstagande i relation till "med lagen", har det dock uppstått tillfällen där andra legaliteter varit representativa. Ett intressant ställningstagande som poliskommissarie K framför är *"jag tycker det är ett bra och rimligt system vi har i Sverige, där polis plockar fram fakta, åklagaren för en förhandsprövning av det och sedan går man till en domstol där ordningen är bra"*. Detta argument påvisar hur K häri resonerar "framför lagen". Anledningen är just att det kan anses att Sverige har ett bra rättssystem, och därför kan det antas betydelsefullt att tydliggöra att det inte är rättssystemets utformning som skapar problem. I stället är det enligt K att *"vi sätter principerna väldigt högt, till den gräns att dem är viktigare än utfallet"*, vilket innebär att K återigen framställt ett rättsmedvetande som är kritiskt till den rådande situationen. Genom att K har framställt ett sådant argument kan det antas att K återigen resonerar "med lagen", eftersom problem som omfattar brottsbekämpningen för organiserad brottslighet inte längre kan undvikas eller fortsätta bekämpas på samma vis. Alternativt behövs nya och kanske alltmer konventionella åtgärder vidtas. På det viset framställer poliskommissarie K ytterligare reflektioner som tydliggör hur en individ resonerar "med lagen". Med andra ord är det möjligt att anta att K för kritiska ståndpunkter i samfund med att poängtera att Sverige har ett grundligt rättssystemet. Däremot kan det tolkas att det är praktiken inom samhället som utgör att det skapas ett glapp så att effektivitet inte kan upprätthållas på det mest tillfredsställande viset.

När liknande diskussioner fördes med försvarsadvokaten D gällande bland annat Sverige i komparation med Europadomstolen, åskådliggjorde D intressanta argument. En av de mest framträdande diskussionerna var när D diskuterade om anonymisering borde anses som en mänsklig rättighet. Försvarsadvokaten uttrycker att det är *"svårt att dra ett likhetstecken"* mellan anonymisering och mänsklig rättighet. Detta påstående medför intressanta antaganden som kan framställas gällande D:s rättsmedvetande. Med grund i D:s argument, är det möjligt att anta hur resonemanget är ett framträdande sätt i hur D:s rättsmedvetande är format genom att argumentera för hur olika ting kan begripliggöras och tolkas utifrån diverse perspektiv. Vidare förklarar försvarsadvokaten D att ett likhetstecken mellan anonyma vittnen och mänskliga rättigheter, inte borde förstås som en nödvändighet men absolut en möjlighet. Denna form av ställningstagande

kan tyda på att D har god förståelse för hur andra individers resonemang och perspektiv kan framställas. Följaktligen behöver inte det betyda att försvarsadvokat D anser att dessa individers perspektiv eller argument är korrekta. Med grund i dessa olika antaganden som kan begripliggöras när D resonerar om mänskliga rättigheter och anonyma vittnen, är det möjligt att konstatera att D kan framställas utifrån perspektivet "med lagen". Orsaken ligger primärt till D:s resonemang att förstå hur anonyma vittnen kan antas vara en mänsklig rättighet, fastän D själv möjligtvis inte instämmer.

Utöver resonemanget ifall anonymisering ska anses som en mänsklig rättighet, kan resterande av D:s argument alltmer påvisas omfatta legaliteten "framför lagen". Försvarsadvokaten D diskuterar hur exempelvis Nederländerna och Europadomstolen implementerar brukandet av anonyma vittnen. Däri poängterar D att Sverige "*behöver läsa på från erfarenheter från andra länder och ha mer kunskap om det*". Vidare understryker D att det finns möjligheter att föra utredningar om hur andra länder brukat anonymiseringen, dock ska det fortfarande tas i beaktning att det stora problemet likväl kommer vara rättssäkerheten. Genomgående poängterar D att anonyma vittnen inte kan bli en möjlighet inom den svenska lagstiftningen. Trots att länder som Norge, Nederländerna och Storbritannien lyckats implementera anonyma vittnen anses det ändå enligt D inte som en nödvändig lösning för Sverige. När en individ utvecklat ett rättsmedvetande, vars legalitet omfattar "framför lagen", uppträder tendenser för öppenhet gentemot andra individers resonemang. Däremot bevarar fortfarande individen sina egna ståndpunkter angående exempelvis vad lagen fastslår. Försvarsadvokaten D bottnar i sådana tendenser när D reflekterar om hur anonyma vittnen brukas på det internationella planet. Liksom det tidigare poängterats, argumenterar D att det Sverige skulle kunna föra utredningar gällande hur andra länder och Europadomstolen använt för typ av metodik kring anonyma vittnen. Enligt D anses däremot att potentiella utredningar ändå inte kommer få ett tillräckligt genombrott. Försvarsadvokaten D betonar tydligt i att utifrån en aspekt som försvarsadvokat, är det svårt att debattera kring anonyma vittnen. Orsaken är att det mest självklara argument som kommer framställas är att anonyma vittnen enbart resulterar i att rättssäkerheten inte kan upprätthållas. I enlighet med sådana här ställningstaganden påvisar D:s resonemang tydliga tendenser om hur rätten är framträdanden och därmed antas rätten

beskriva bästa möjliga sätt att föra rättvisa utfall. Utifrån sådana här typer av resonemang och antaganden har försvarsadvokaten D, med sin erfarenhet och kunskaper i sitt yrke, utformat ett rättsmedvetande som antas vara "framför lagen".

Ytterligare tendenser som framställer att D:s rättsmedvetande bottenar i "framför lagen", är när en diskussion kring Europadomstolens acceptans av anonyma vittnen i rättsfall argumenteras. D uttrycker att risken för "*missbruk*" är markant, och att utformningen av anonyma vittnen gynnar mer rättsväsendets brottsbekämpande organ. Vidare för D argument som grundas i att Sverige har utformat väsentliga grundprinciper så att alla inblandade parter ska ha rätt till rättvisa. Genom att D:s rättsmedvetande relateras till "framför lagen", kan det anses givet att D understryker hur ett införande av anonyma vittnen mer kommer gynna brottsbekämpningen. Försvarsadvokaten D poängterar att det inte är negativt med att viktiga åtgärder diskuteras så att den organiserade brottsligheten ska bekämpas. Problematiken är att inte andra relevanta metoder har framställts så att bättre hänsyn kan tas till att rättssäkerheten bibehålls. På så vis är det möjligt att tolka varför parter såsom advokater framställs som motståndare i att bekämpa den starkt rådande organiserade brottsligheten. Följaktligen är det också viktigt att ta i beaktning att i en debatt så behövs det också existera parter som är kritiska, vilket därför kan resultera i att bättre åtgärder framförs än det som föreslagits vid det första tillfället. Således är det även intressant att begripliggöra hur advokater, såsom försvarsadvokaten D:s rättsmedvetande är utvecklat. Att advokater som D är principfasta för dess åsikter och tydligt poängterar problematiken inom debatten för anonyma vittnen, kan tolkas som ej öppna för förändringar. Att analysera D:s rättsmedvetande påvisar att majoriteten av D:s resonemang grundas i legaliteten för "framför lagen". Orsaken är primärt hur det tydliggörs att rätten anses som den mest framträdande utgångspunkten, och inte ska riskeras med åtgärder som visar på att stora konsekvenser kan medfölja i rättssystemets stabilitet. Anmärkningsvärt med försvarsadvokaten D är även vid resonemangen kring att utredningar om andra länders brukande kan utföras. Häri visar försvarsadvokaten D att alla former av utredningar och handlingar som krävs inom debatten kan göras, att det inte finns negativa aspekter. Däremot är det väsentligt att inte undvika viktiga element såsom rättssäkerheten, enbart för att vissa parter vill snabbt vidta åtgärder. Det är utifrån sådana här faktorer

och argument från försvarsadvokaten D som tydligt påvisar hur dennes ställningstagande utifrån ett rättsmedvetande bottnar i "framför lagen".

8. Diskussion

Ämnesområdet anonyma vittnen har utretts med grund i hur en poliskommissarie och en försvarsadvokat reflekterar respektive argumenterar. För att kunna begripliggöra dessa två aktörers ställningstagande, analyserades de bådadera parternas rättsmedvetande. Utifrån den representerade resultatredovisningen och analysen kan det konstateras att båda aktörerna lägger vikt vid olika faktorer som anses väsentliga för debatten kring anonyma vittnen. Med grund i den tidigare forskningen, har en utvidgad kunskap kunnat etableras. Genom de olika vetenskapliga artiklarna som har presenterats, har det utgjort möjligheter för denna uppsats att begripliggöra hur andra områden såsom mindre intervjustudier och observationer kan alstras inom utgångspunkten för rättsmedvetande. Det menas att den tidigare forskningen medför goda kunskaper i att förstå hur utgångsläget inom studier för rättsmedvetande är, samt att den vetenskapliga artikeln om anonyma vittnen medför som ett komplement. Fastän studier om emotioner inom rätten möjligtvis inte kan anses relevant i syfte till anonyma vittnen. Istället är det den metodik för dessa vetenskapliga artiklar som medför goda kunskaper gällande hur denna uppsats komparation av två aktörer bidrar till forskning om mindre intervjustudier. Inom bakgrundsavsnittet presenteras olika betydande begrepp, såsom tystandskultur, organiserad brottslighet, rättstrygghet, rättssäkerhet och rättseffektivitet. Dessa begrepp är dominanta i förandet av argument gällande anonyma vittnen. Genomgående har dessa begrepp använts med positiv eller negativ betoning, vilket kan förmodas att intervjudeltagarna K och D brukade på liknande vis, avhängigt dess egen kunskap och erfarenhet. Bådadera aktörerna medför reflektioner och argument som utgör intresseväckande perspektiv på hur personer som dagligen arbetar inom det svenska rättsväsendet kritiserar olika komponenter inom en samhällsdebatt.

Att utreda hur två aktörers ställningstagande kan begripliggöras utifrån teorin om rättsmedvetande, medför att ansatsen inom denna uppsats bidrar med en nyare metodologisk utgångspunkt. Genom att föra en rättssociologisk utgångspunkt, bidrar det med perspektiv som tidigare möjligtvis inte reflekterats. Med det menas avsnittet för analys, där aktörernas rättsmedvetande redogörs och dess yttrande analyseras utifrån de tre diverse perspektiven om legalitet. Följaktligen utgör det att sådana här analyser bottenar i att försöka bryta ner och förstå hur olika individer kan resonera kring ett ämnesområde beroende på dess rättsmedvetande. Ett intresseväckande mönster som uppstod i samband med analyserna, är att bådaddera parterna har vid något tillfälle resonerat utifrån en av legaliteteterna som de tidigare inte omfattat. Med det menas att poliskommissarien kunde vid tillfälle visa tendenser på att resonera "framför lagen", fastän K primärt resonerar i relation till "med lagen", vilket också gäller vice versa för försvarsadvokaten. I enlighet med att intervjuer fördes påvisade poliskommissarien tydliga argument att samhället kräver nya former så att rättstryggheten kan utvecklas. Parallellt konstaterar försvarsadvokaten att det är en möjlighet att lagstifta anonyma vittnen och att då alltfler personer kommer vilja vittna. Nackdelen är däremot att risken för missbruk av systemet är stor och att samhället för närvarande möjligtvis inte är i ett tillstånd där rättssäkerheten ska försvagas.

Att begrepp såsom tystnadskultur, rättssäkerhet och rättstrygghet etcetera förklaras inom avsnittet för bakgrund, är eftersom dessa begrepp brukas som utgångspunkt i samband med de utförda intervjuerna. Dessa faktorer bidrar till att poliskommissarien K och försvarsadvokaten D:s resonemang kring anonyma vittnen bättre kan förstås. Genom att tolka vad som tidigare använts inom en debatt, möjliggör det att aktörerna redan erfarar denna kunskap och istället utvecklat ytterligare faktorer som tidigare möjligtvis inte ansetts lika väsentligt. Ett ställningstagande som är framträdande för både poliskommissarien och försvarsadvokaten, är att det kan konstateras att inom debatten för anonyma vittnen så diskuteras fortfarande samma problematiska faktorer. Därav är det svårt att anta att en form av genombrott kommer kunna ske. Med grund i teorin om rättsmedvetande har flertal olika tolkningar kunnat göras för att förstå resonemang som förs av poliskommissarien och försvarsadvokaten. En konklusion som kan styrkas är att den ena intervjudeltagaren arbetar som poliskommissarie medan den

andra arbetar som försvarsadvokat. Följaktligen är det självklart att aktörer står på motsatt sida kring resonemang angående vad ett potentiellt införande av anonyma vittnen innebär. På så vis är det också grundligt varför aktörernas rättsmedvetande skildras, och mer specifikt varför poliskommissarien omfattar legaliteten "med lagen" och försvarsadvokaten omfattar "framför lagen".

Att använda semistrukturerade intervjuer med två aktörer har ansetts vara en passande metod för att kunna besvara uppsatsens syfte. Det har medfört två olika perspektiv som kunnat tolkas både utifrån det teoretiska begreppet rättsmedvetande och de deskriptiva delarna som gjorts från olika böcker, dokument, vetenskapliga studier, rättspraxis etcetera. Denna typ av metodik har utgjort en grund till att utföra en studie med annorlunda perspektiv jämfört med tidigare. Genom att arbeta utifrån en rättssociologisk utgångspunkt, medför det att nyare former av förståelse utformas inom ämnesområdet anonyma vittnen. Det kan resultera i att möjligtvis ge inspiration till ytterligare åtgärder i hanteringen kring ett införande. Med anledning till att denna uppsats grundas på semistrukturerade intervjuer med enbart två aktörer är det inte möjligt att poängtera att dess resonemang och argument generaliserar det resterande svenska rättsväsendet. Därmed kan inte en form av generaliserbarhet appliceras inom denna uppsats. Därav resulterar det i att styrkan i innebörden för uppsatsen reduceras. I och med att kunskapen om att en generaliserbarhet inte är applicerbart, har validiteten stärkts då aktörerna genomgående studerats för att besvara frågeställningen och uppsatsens syfte. Det är svårt att utreda och analysera hur exakt ett införande av anonyma vittnen kan se ut i Sverige. Därför utgör det att denna uppsats mer borde anses som en form av förstudie för att begripliggöra vilket rättsmedvetande aktörerna har och hur de resonerar utifrån olika faktorer de blir tillfrågade om. Studien kan därmed anses ha som avsikt att framföra ett perspektivgivande av aktörers syn och rättsmedvetande.

8.1 Framtida forskning

Forskningsområdet rättsmedvetande är ett oerhört brett ämne, och i samklang med anonyma vittnen utgör det ett ännu större och bredare område. Denna uppsats har utfört en form av mikrostudie kring att analysera hur två olika aktörers

rättsmedvetande kan förstås i kontext till anonyma vittnen. Inom framtida forskning kan det däremot vara intressant att utreda hur rättsmedvetande framställs för människor inom samhället. Beroende på vilket typ av empiriskt exempel som framtida forskningar vill använda, kan rättsmedvetande alltid vara ett bra utgångsläge för att utreda hur individer resonerar och förstå diverse ting inom samhället. Inom framtida forskning kan därmed rättsmedvetande brukas som en form av pelare där människors kunskaper för rätten och legaliteten tydliggörs. Det medför att mängder med forskningsområde kan beröras av rättsmedvetande. Detta kan därmed anses som en fördel till grund i att förståelse om människors rättsmedvetande utgör att andra organisationer eller myndigheter begriper sociala problemområden som sedermera kan effektivare implementeras inom lagens områden.

I tidigare avsnitt har det framförts hur Norge, Nederländerna och Storbritannien lagstiftade anonyma vittnen redan under tidigt 1990-tal och 2000-tal. Inför framtida forskning kan det därmed bli relevant att utföra utredningar kring dessa länders statistik eller en typ av kvalitativ forskning för att kunna få kunskap om hur utvecklingen sett ut sedan anonyma vittnen lagstiftades. Frågeställningar såsom "hur utvecklingen har sett ut?" eller "hur ofta anonyma vittnen kommit att användas och ha en väsentlig roll inom rättsfall?", skulle medföra en tydlig konceptualisering kring vilken betydelse denna åtgärd egentligen har. För att inom framtida forskning förstå vad som föreslagits ovan kan ytterligare aktörer intervjuas och därvid analyseras. Förslag på sådana aktörer skulle kunna vara en nyckelperson från någon ytterligare myndighet som exempelvis brottsoffermyndigheten, vittnen som blivit utsatta för repressalier skulle också kunna vara relevanta deltagare inom en framtida forskning. Dessutom kan andra forskare som bland annat arbetar inom mänskliga rättigheter, processrätt eller beviskraft vara relevant i utformandet av nya utredningar. Alternativt kan även framtida forskning göras genom enkätundersökning av exempelvis personer som har varit vittnen för att se deras upplevda erfarenheter eller enkätundersökningar för samhällsmedborgare där ett resultat om människors uppfattningar kring anonyma vittnen utreds.

9. Slutsats

Kriminalpolitiken är ett relativt komplext område, där det för närvarande främst diskuteras hur den organiserade brottsligheten och tystnadskulturen ska bekämpas. Genom att ha fört intervjuer med personer som jobbar inom yrken där kriminalpolitiken blir en del av aktörernas arbete, är det intressant att förstå hur aktörerna ser problematiken ur olika kontexter. Utifrån all redogörelse som uppdragats från poliskommissarien och försvarsadvokaten kan det konstateras att utifrån deras rättsmedvetande presenteras deras syn på anonyma vittnen. Därför kan det poängteras att poliskommissarien ser problemområdet i en kontext där en åtgärd som anonyma vittnen är nödvändig, för att på det viset erhålla tillbaka en tillit från samhället. Utifrån en polis rättsmedvetande kan det konkluderas att denne vill skapa ett tryggt samhälle med en effektiv brottsbekämpning, vilket visar på att legaliteten för polisen omfattas "med lagen". Därav ses anonyma vittnen för poliskommissarie K som ett verktyg, en sista pusselbit i ett redan stabilt rådande rättssystem. Parallellt med det kan det konkluderas att försvarsadvokaten resonerar kring bättre och annorlunda möjligheter för åtgärder, där andra former av uppoffringar krävs istället för rättssäkerheten så att problematiken kring organiserad brottslighet och tystnadskultur kan bekämpas. Med grund i försvarsadvokatens rättsmedvetande kan slutsatsen föras att en försvarsadvokats primära komponent är att försvara den enskilde individen, vilket kan relateras till att dennes legalitet framställs utifrån "framför lagen". Detta utgör försvarsadvokaten genom att en prövning ska ske rättssäkert och att rättegången ska uppfylla kraven för en rättvis rättegång. På så vis konkluderas det att försvarsadvokaten inte ser rättssäkerheten och den enskilde individens rättigheter som möjliga uppoffringar vilket ett införande av anonyma vittnen skulle resultera i.

Diskussionerna som fördes gällande den internationella aspekten inom intervjuerna, väcker intressanta slutsatser. En slutsats som poängteras är att poliskommissarien debatterar om anonyma vittnen genom att skilja Sveriges rådande kriminalpolitik med länder såsom Nederländerna, Norge och Storbritannien. Liksom i Sverige, hade kriminalpolitiken inom dessa länder en pågående debatt kring ett införande av anonyma vittnen då det hade skett en stor utveckling av den organiserade brottsligheten. Med grund i det ansåg slutligen dessa stater att ett införande av anonyma vittnen skulle

implementeras som en åtgärd för att kunna bromsa ner och bekämpa brottsligheten. Detta är liknande argument som framställts inom den svenska kriminalpolitiken och som även poliskommissarien argumenterar för ska beaktas. Samtidigt framhäver försvarsadvokaten att det absolut är möjligt att skildras med andra länder, däremot kan det anses meningslöst då Sverige ska hållas till den grogrund som redan erhålls. Slutligen är det också relevant att ifrågasätta om dessa länder och Europadomstolen har till en viss del gjort rätt i sitt agerande, eller om det möjligtvis kan anses att lagstiftandet av anonyma vittnen ansågs som en för tidig och enklare åtgärd. Frågan som då kan ställas är, har dessa länder faktiskt lyckats? Eller har enklare utvägar valts för att man ville handskas med problemet utifrån ett kortsiktigt perspektiv och inte ta andra nödvändiga åtgärder som tar alltmer längre tid men fungerar bättre i det långa loppet?

Sammanfattningsvis är det oerhört komplicerat att poängtera om ett införande av anonyma vittnen borde ske i Sverige eller hur ett införande kan se ut. Med grund i poliskommissariens och försvarsadvokatens resonemang är det möjligt att förstå och begripliggöra deras rättsmedvetande och inställning till anonyma vittnen. Dessutom utgör detta möjligheter att utforma och framställa egna åsikter angående ämnesområdet samt tolka vilka för respektive nackdelar som kan uppstå. Ifall anonyma vittnen kommer lagstiftas inom den närmsta tiden är svårt att se, dock är det inte otänkbart. Däremot kan det konkluderas att om ett införande faktiskt ska ske, krävs det inte enbart att alla olika perspektiv ska förstås och de väsentliga faktorerna som uppdragats inom denna uppsats utreds. Att även titta och exemplifiera hur andra länders rättssystem fungerar och hur rättsfallen tillämpats, utgör inte tillräckligt stor ansats för att en skillnad ska ske. I stället krävs sannerligen ett genombrott i det svenska samhälle som att det exempelvis inom kriminalpolitiken behöver tas en tydlig ställning. Under flera decennier har samma problematik kring anonyma vittnen framförts, rättstrygghet kontra rättssäkerhet. Dessa två skiljelinjer kan tolkas i relation till det som presenteras från intervjuerna med poliskommissarien och försvarsadvokaten. Om detta inte förändras genom att andra utvecklande perspektiv framställs, eller att andra händelser får betydande roll, kommer ett införande av anonyma vittnen bli svårt att lagstifta.

Referenser

Litteratur

Bring, T. & Diesen, C. (2009). Förundersökning. 4. uppl. Mölnlycke: Elanders Sverige AB.

Bryman, A. (2011) Samhällsvetenskapliga metoder. 2. uppl., Malmö: Liber.

Danelius, H. (2012). Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till europakonventionen om de mänskliga rättigheterna. 4. uppl. Stockholm: Nordstedts juridik.

Ekelöf, P.O, Edelstam, H. & Heuman, L. (2010). *Rättegång, fjärde häftet*. Mölnlycke: Elanders Sverige AB.

Fredriksen, S. (2013) Innføring i straffeprosess. 3. uppl. Gyldendal juridisk: Oslo.

Lindstedt, I. (2019). Forskningens hantverk. Lund: Studentlitteratur.

Woodlock, J. (2020) Rättsmedvetande. I Schoultz, I. & Nafstad, I. (red.) Om rättssociologisk tillämpning. Lund: studentlitteratur AB, ss. 265 – 284.

Vetenskapliga artiklar

Banakar, R. (2012). *Who needs the classics? – On the relevance of classical legal sociology for the study of current social and legal problem*. University of Westminster School of Law. No 13-04.

Bergman Blix, S. & Wettergren, Å. (2016). *Empathy and objectivity in the legal procedure: the case of Swedish prosecutors*. Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime prevention, 17(1), ss. 19-35.

Bergman Blix, S. & Wettergren, Å (2019). *The Emotional Interaction of Judicial Objectivity*. Oñati Socio-Legal Series, 9(5), ss. 726-746.

de Wilde, B. (2013). *A fundamental review of the ECHR right to examine witnesses in criminal cases*. International Journal of Evidence & Proof, juni, ss. 157-182.

Flower, L. (2018). *Doing Loyalty: Defense Lawyers' Subtle Dramas in the Courtroom*. 47(2), ss. 226–254.

Flower, L. (2019). *Emotional Defence Lawyers*. (3) ss.282-299.

Fritsviold, E. D. (2009). *Under the Law: Legal Consciousness and Radical Environmental Activism*. Law & Social Inquiry, ss. 799-824.

Jacobsson, K. (2006). "Vi kan inte göra hipp som happ": Åklagares formuleringar av en objektiv ordning. Sociologisk forskning, 43(2), ss. 31-61

Silbey, S. (2018). *Studying legal consciousness: Building institutional theory from micro data*. Droit et société, 13 december, ss. 733-788.

Swergold, J.M. (2009). *Taking "Blind Shots at a Hidden Target": Witness Anonymity in the United Kingdom*. Boston College International & Comparative Law Review, 3 mars, ss. 471 – 476.

Elektroniska källor

Brottsförebyggande rådet (2019) *Tystnadskulturer: En studie om tystnad mot rättsväsendet*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

https://www.bra.se/download/18.62c6cfa2166eca5d70ea8578/1569840639055/2019_10_Tystnadskulturer.pdf

[2020-05-14].

Brottsförebyggande rådet (2020). Organiserad brottslighet.

<https://www.bra.se/statistik/statistik-utifran-brottstyper/organiserad-brottslighet.html> [2020-05-14].

Flower, L. (2018). *Loyalty Work: Emotional interactions of defence lawyers in Swedish courtrooms*. Lund: Lund University.

[https://portal.research.lu.se/portal/files/52577937/Loyalty Work doctoral dissertation.pdf](https://portal.research.lu.se/portal/files/52577937/Loyalty%20Work%20doctoral%20dissertation.pdf)

Svensk författningssamling

RB 1942:740. *Rättegångsbalken*. Stockholm: Justitiedepartementet

Norge

NOU 1997:15 Etterforskningsmetoder for bekjempelse av kriminalitet – Delinnstilling II.

Propositioner

Justitiedepartementet (1993). *Brottsoffren i blickpunkten – en brottsofferfond och andra åtgärder för att stärka brottsoffrens ställning* (Regeringens proposition 1993/94:143). Stockholm: Regeringskansliet.

Motion

Mot 2017/18:3576. *Stärkt rättsväsende – fler och synliga poliser*. Björklund, J. m.fl.

Statens Offentliga Utredningar

Brottsofferutredningen (1998). *Brottsoffer Vad har gjorts? Vad bör göras?* (SOU 1998:40). Stockholm: Justitiedepartementet.

Personsäkerhetsutredningen (2004). *Ett nationellt program om personsäkerhet* (SOU 2004:1). Stockholm: Justitiedepartementet.

Våldskommissionen (1990). *Våld och brottsoffer* (SOU 1990:92). Stockholm: Justitiedepartementet.

Rättsfall

Solna Tingsrätt dom 2018-01-23 i mål nr B 1006-17.

Europadomstolen

Doorson v. The Netherlands, no. 20524/92, 26th of March 1996.

Al-Khawaja and Tahery v United Kingdom, no. 26766/05 and 22228/06, 20th of January 2009.

Bilagor

Intervjuguide

Notera: det kursiva är potentiella följdfrågor eller ytterligare förklaringar till vår fråga.

Intervjupersoner: Försvarsadvokat (D) och poliskommissarien (K).

Inledning:

Om det är okej med dig kommer vi använda oss av ditt namn och yrke. Inga andra personuppgifter kommer nämnas. Om det är något du vill ska vara anonymt eller inte tas upp så är det bara att säga till.

Intervjun kommer användas som insamling till empiri i syfte att kunna kartlägga i vår uppsats hur du ser på rätten just kring anonyma vittnen, och kunna förstå olika perspektiv som framställs. Därför har vi valt diverse arbetsområden som är relevant för problemområdet, vi kommer intervju en polis och en advokat.

Anonyma vittne är ett område vi vill utreda då debatten kring ämnet har pågått under lång tid. Vårt syfte är att undersöka om det är möjligt att införa anonyma vittnen i det svenska rättsväsendet. Därav vill vi kartlägga användningen av anonyma vittnen inom olika länder såsom Norge, Nederländerna, Storbritannien och även inom Europadomstolen. Vi vill ta reda på hur de har använt systemet för att se om det är användbart i en svensk kontext samt om det bör användas i Sverige. Vi vill ställa rättstrygghet mot rättssäkerhet i ett övervägande om hur den organiserade gängkriminaliteten kan bekämpas.

Till försvarsadvokat D: Inom vilka ärenden är du huvudsakligen verksam i? *Exempelvis advokat inom brottmål, ekobrott eller tvister.*

- Hur många år har du varit verksam?

Till poliskommissarie K: Vilket arbetsområde är du verksam i och hur länge har du arbetat med det?

- Hur många år har du varit verksam inom polisväsendet?

Inledande fråga:

- Med den erfarenhet du har inom ditt yrke, hur resonerar du kring debatten om anonyma vittnen?
 - *Vid ett införande av anonyma vittnen, vilka typer av brott och i vilken utsträckning skulle dessa uppkomma?*

Tema 1; Implementering av anonyma vittnen

- Sverige är det enda land i Skandinavien som inte har lagstiftat anonyma vittnen, varför tror du det är så?
 - *Anser du att denna skillnad är positiv för vårt land eller bör vi följa andra länder som ett praktexempel?*
- Europadomstolen har vid flertal tillfällen godkänt användningen av anonyma vittnen i olika situationer. Inom Europakonventionen för de mänskliga rättigheterna, EKMR beskrivs det i artikel 6 om rätten till rättvis rättegång. Ska en tilltalades rätt att informeras om ett vittnes identitet anses som en mänsklig rättighet?
 - *Med tanke på att Europadomstolen har använt sig av anonyma vittnen, bör Sverige hålla sig till sina egna principer eller se över EU:s medlemsstaters lagstiftning?*
 - *Tror du att sättet som Europadomstolen använder med hjälp av en s.k. Undersökningsdomare som vet vittnets rätta identitet och får möjligheten att iakttä vinnets uppförande under rättegången är en åtgärd som kan införas i Sverige? Strider det mot rättssäkerheten eller skapar det en större rättstrygghet?*

Tema 2; Rättssäkerhet

- I rättegångsbalken, kap. 36 benämns det att i Sverige råder vittnesplikt, vilket innebär att ett vittnes fullständiga namn ska anges och göras känt för den tilltalade. Bör den tilltalade ha rätten att informeras om vittnets identitet?
 - *Ska det räcka med att möjligheter utformas så att förvaret kan korsförhöra vittnet?*
 - *Exempelvis för att känna till vittnets relation till parterna och dess pålitlighet om det finns någon anledning för vittnet att ljuga.*
- I Sverige har vi en processuell princip kallad den kontradiktoriska principen som innebär att man inte får dömas utan en chans att yttra sig. Anser du att den tilltalades rättighet att förhöra ett vittne ska ingå i bestämmelsen om en rättvis rättegång?
 - *Vid ett införande av anonyma vittnen, skulle det innebära att målsäganden har en fördel?*
 - *Finns det några baksidor med denna principen, för och nackdelar?*
- Skulle ett införande av anonyma vittnen innebära ett sänkt beviskrav?
 - *Skulle detta isåfall strida mot rättssäkerheten?*
 - *Om förvaret inte vet vem vittnet är hur kan det då kontrolleras att vittnet inte begår mened?*
 - *Formulera det så att de får resonera kring om det innebär att det sänker beviskrav, först prata om det och sen ställa fråga om vad det gör med rättssäkerheten.*
- På vilket sätt anser du att rättssäkerheten ska kunna garanteras med ett eventuellt införande av anonyma vittnen?
 - *Ett syfte med att ha rätten till en rättvis rättegång för den tilltalade innebär att man ska kunna ifrågasätta bevis som framställs gentemot en, vilket också inkluderar att kunna utreda ett vittnes trovärdighet och den utsaga som ges. Genom att införa anonyma vittnen poängterar olika parter att denna rättighet skulle i så fall kränkas, och därav minimeras rättssäkerheten.*
- I debatten kring anonyma vittnen bygger ett argument mot ett införande på att det skulle ha ett lågt bevisvärde i rättegångar och därför kan ses som onödigt att införa. Skulle en höjd status av ett sådant vittnesmål förbättra användningen av det?
 - *Kan anonyma vittnesmål ha tillräcklig bevisstyrka för att användas som grund i fällande dom?*
- Om anonyma vittnen skulle införas, innebär det att både målsägande och tilltalade har rätt till att åberopa ett anonymt vittne.
 - *Tror du att det i sådana fall skulle finnas en större sannolikhet att anonyma vittnen skulle missbrukas så att det skadar mer än hjälper själva åtalet gentemot den tilltalade?*

Tema 3; Rättstrygghet

- Vilka olika faktorer tror du styr personers benägenhet att vittna vid ett brott?
 - *Enligt brå: om man har något att vinna eller förlora, hur man själv och ens umgänge ser på rättsväsendet och om det finns andra medel att lösa brottsligheten på.*
- Har du stött på och isåfall hur ofta stöter du på att ett vittne på grund av rädsla avstått från att vittna eller ändrat sina uppgifter vilket kan ha påverkat ärendet?
- Har du något eller några förslag på åtgärder som är värda att satsa på för att motverka att vittnen ska känna rädsla?
 - *Skulle höjda straff för övergrepp i rättssak vara en åtgärd som skulle minska problemet?*
 - *Skulle ett förbättrat vittnesskydd genom att vittnen inte behöver vara i samma rum som resterande i rättsalen vara en lösning?*
 - *Eller skulle ett tillåtande av anonyma vittnen under reglerade former och vid särskilda omständigheter vara aktuellt?*
- Tror du att kronvittnen kan ses som ett alternativ istället för anonyma vittnen?
- I och med att debatten kring anonyma vittnen är påtaglig, tror du det finns en möjlighet att ett införande kan få motsatt effekt, dvs. att det fortfarande inte blir någon förändring angående benägenheten till att vittna jämfört med dagens situation?

Om rättseffektivitet till enbart poliskommissarien K

- Anser du att ett införande av anonyma vittnen skulle ha en mer positiv inverkan att exempelvis hjälpa förundersökningar?
 - *Ta upp eventuella nackdelar såsom trovärdigheten, att de ska få resonera kring baksidorna.*
- Varför tror du det är viktigt med anonyma vittnen? Löser det mord?

Om rättstrygghet till enbart försvaradvokaten D

- I debatten om anonyma vittnen har det uppmärksammats att övergrepp i rättssak har ökat relativt kraftigt under de senaste två decennierna och att det under 2010 - talet utvecklats ett konstant antal rättsfall inom brottstypen. Anser du att ett införande av anonyma vittnen skulle minska antalet fall för övergrepp i rättssak?
- Skulle övergrepp i rättssak vara effektivare om fler hade kunskap om dess existens och vad det innebär?

Tack för ditt deltagande!